

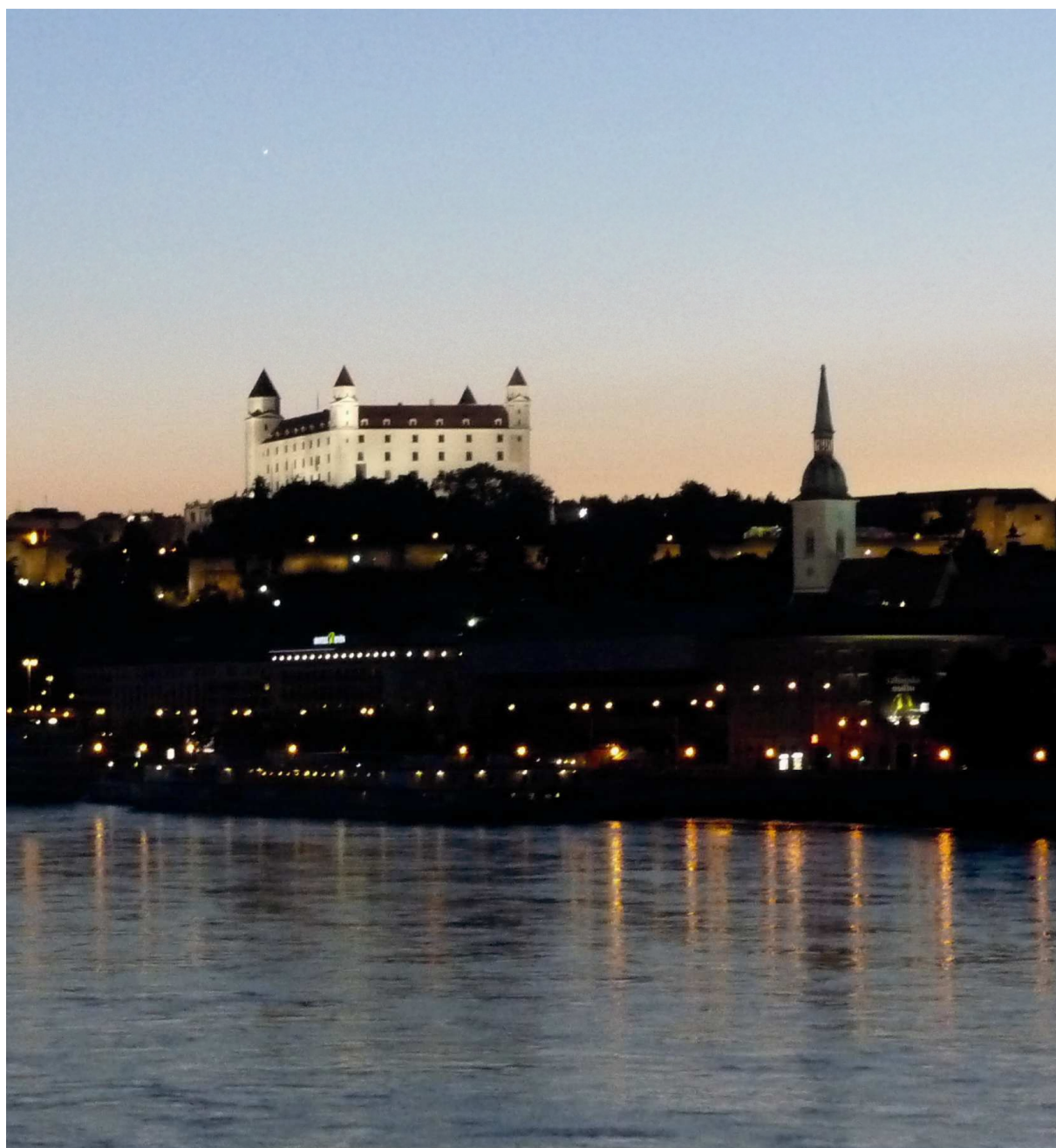

FÓRUM ARCHIVÁROV

Roč. XXII, č. 2

APRÍL – JÚN 2013

NEPREDAJNÉ

Na okraj XVII. archívnych dní

Keď sa svojho času rozhodlo, že archívne dni bude Spoločnosť slovenských archivárov organizovať každoročne, objavili sa aj pochybnosti, či na to bude dostatok vhodných a zaujímavých tém. Hľadať takéto témy a k nim vhodných autorov referátov naozaj nie je – a čím ďalej, tým azda väčšmi – ľahké. Doteraz sa to však vždy viac-menej darilo. A verím, že tak tomu bude aj naďalej. Každopádne držím výboru SSA v tomto smere palce.

O tom, že ešte stále je o čom, presvedčili aj nedávno minulé XVII. archívne dni v Slovenskej republike, ktoré sa konali v dňoch 21. až 23. mája 2013 na Univerzite Komenského v Bratislave. Myslím, že boli vydarené tak po organizačnej, ako aj obsahovej stránke. Ak sa aj vyskytli nejaké drobné problémy, tak pre väčšinu účastníkov boli takmer neviditeľné. Napokon, o tom, čo to znamená pripraviť takéto podujatie, zabezpečiť jeho nerušený priebeh, postarať sa o pohodlie prítomných, atď. atď., vie len ten, kto už niečo podobné robil...

Nazdávam sa, že z tohto hľadiska treba vysloviť nielen poďakovanie, ale aj obdiv početne malému, ale výkonnostne až neskutočne schopnému kolektívu pracovníkov Archívu Univerzity Komenského, a osobitne Mgr. Márii Grófovej, ktorá bola doslova „dušou“ celého podujatia. Bola to práve ona, ktorá „filtrovala“ a riešila rozličné, organizátormi poväčšine nezavinené problémy tak, aby o nich ostatní účastníci podľa možnosti ani len netušili.

Názov odborného programu týchto archívnych dní znel *Veda, kultúra a šport v archívnych dokumentoch*. Postupnosť prednesených referátov z hľadiska ich tematického zamerania bola tak paradoxne opačná. Najskôr a aj v relatívne najväčšom počte sa týkali športovej oblasti, potom kultúrnej sféry až v poradí na treťom mieste vedy. No na samotnej veci ako takej to skutočne nič nemenilo. Dôležitejší bol spôsob podania, prednesu jednotlivých referátov. Pritom bolo jedno, o ktorú z obsahových oblastí išlo. A tak, ako sa to už občas stáva, vypočuli sme si obsahovo pozoruhodné príspevky vo výbornom podaní, ale aj poslabšie vystúpenia, kvôli ktorým potom poslucháčstvu unikali aj ich, inak azda zaujímavý obsah. Ale za tieto malé „mínusy“ už organizátori naozaj nemohli. Skôr by sa mali nad nimi zamyslieť tí, ktorí sa takto, nie práve najšťastnejšie (a nielen na tomto podujatí!) prezentovali, prezentujú.

A ešte jeden významný, ako keby druhoplánový, no vôbec nie druhoradý, rozmer mali XVII. archívne dni. Bola ním prítomnosť, vrátane aktívnej účasti na odbornom programe, zástupcov partnerských organizácií, osobitne univerzitných archívov zo zahraničia, konkrétne z Českej republiky, Maďarska,

FÓRUM ARCHIVÁROV

Vydáva:
Spoločnosť slovenských
archivárov
Adresa: Drotárska cesta 42
P. O. BOX 115
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika
www.archivari.sk

Adresa redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Zodpovedný redaktor:
Gábor Strešňák
Redakčná rada:
Katarína K. Bodnárová,
Mária Grófová,
Zuzana Kollárová,
Olga Kvasnicová,
Lenka Pavlíková,
Juraj Roháč,
Henrieta Žažová
Jazyková korektúra:
Henrieta Žažová

Texty:
J. Bátovská, M. Grófová,
O. Kvasnicová, J. Lukačka,
E. Machajdíkova, A. Masliková,
M. Orosová, M. Péková,
V. Pulenová, R. Ragač,
J. Ragačová, J. Roháč,
L. Sokolovský, M. Švolíková,
D. Tvrdoňová, H. Žažová

Foto:
F. Gahér ml., M. Grófová,
V. Kuric, P. Sůra,
Slovenský národný archív,
Zbierka Rastislava Petroviča

Vychádza štvrtročne
v elektronickej podobe,
nepredajné.
Povolilo: MK SR 1 472/96.
Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie
textu a fotografií len
s predchádzajúcim písomným
súhlasom vydavateľa.
Staršie čísla
na www.archivari.sk.

Na obálke: Nočná Bratislava
Foto: Mária Grófová

Rakúska, Poľska, Slovinska... Viacerí z nich svojimi referátmi dokázali, že na ich pracoviskách sa zďaleka nesústreďujú iba na ochranu, spracovanie a sprístupňovanie archívnych dokumentov, ale sú (niekedy až obdivuhodne) aktívni tiež vo vedeckom výskume, vrátane vytvárania rozličných dôležitých databáz, a to i na medzinárodnej úrovni.

V tejto súvislosti nemožno obísť ani osobnú prítomnosť generálneho sekretára Medzinárodnej rady archívov so sídlom v Paríži Davida A. Leitcha. Hoci zaujímavo vystúpil aj v rámci odborného programu, jeho účasť bola mimoriadne významná najmä z morálneho aspektu. Na vlastnom rokovaní, ale aj v rámci rozličných stretnutí, ako bolo napríklad prijatie na rektoráte UK, svojou osobnosťou podčiarkol, ba doslova pozdvihol význam archívov a archivárov v očiach predstaviteľov univerzity. Verím, že to bude mať pozitívny dopad aj na pozíciu našich kolegov v Archíve UK.

Napokon nemožno nespomenúť

ešte aj sprievodné akcie XVII. archívnych dní. Tie, ako už býva zvykom, sú neoddeliteľnou súčasťou takýchto vedeckých konferencií, tvoria ich rovnako dôležitý, takpovediac ľudský rozmer. Istou (chvályhodnou) novinkou bolo aj poskytnutie na výber až z troch rozličných exkurzií, podľa osobného záujmu účastníkov. Najvyššou známku kvality možno ohodnotiť aj spoločenský vrchol tohto podujatia – slávnostnú večeru spojenú s kultúrnym programom a tanečnou zábavou v Moyzesovej sieni UK. I tu sa naplno prejavila „nám domácim“ už dávno známa skutočnosť, že slovenskí archivári, archivárky tvoria jednu priateľskú, kolegiálne prepojenú pospolitosť. A to je hodnota, ktorú si treba chrániť, udržiavať a pestovať. Tak v zmysle odbornom, ako aj spoločenskom a osobnom. Archívne dni organizované Spoločnosťou slovenských archivárov k tomu nesporne prispievajú.

Leon Sokolovský
Katedra archívnictva a PVH FiF UK

Výbor(n)oviny

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré sa uskutočnilo 14. marca 2013 v Bratislave

Program:

- 1) Otvorenie
- 2) XVII. archívne dni v SR – príprava
- 3) Fórum archivárov č. 1/2013
- 4) Webová stránka a Facebook
- 5) Hospodárenie
- 6) Príprava zborníka zo XVI. archívnych dní v SR
- 7) Záver

Zasadnutie výboru otvoril a viedol predseda Radoslav Ragač. Rokovalo sa predovšetkým o pripravách XVII. archívnych dní v Bratislave. Mária Grófová predstavila z organizačného hľadiska jednotlivé body programu pripravovaných archívnych dní spolu s predpokladaným rozdelením výdavkov medzi spoločnosť a univerzitu. Podrobne referovala aj o programe pripravovaných archívnych dní rozdelenom do jednotlivých pracovných blokov rokovania, príprave tlačenej verzie

pozvánky a zabezpečení exkurzie. V rámci bodu Fórum archivárov č. 1/2013 za redakčnú radu sumárne informoval o prácach na periodiku predseda redakčnej rady Gábor Strešňák. Webovej stránke bola venovaná pozornosť v súvislosti so zverejnením elektronickej pozvánky na archívne dni a elektronickej výzvy na poskytnutie 2 percent, resp. 3 percent zo zaplatených daní Spoločnosti slovenských archivárov. Hospodárka spoločnosti M. Grófová informovala o aktuálnej situácii v hospodárení SSA. O prácach na zborníku z uplynulých archívnych dní referovala Oľga Kvasnicová, ktorá pripravuje zborník v spolupráci s Máriou Munkovou zo Štátneho archívu v Bratislave.

Predseda R. Ragač sa poďakoval prítomným za účasť a zasadnutie uzavrel.

Zapísal: R. Ragač, predseda SSA

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré sa uskutočnilo 18. apríla 2013 v Bratislave

Program:

- 1) Otvorenie
- 2) XVII. archívne dni v SR – príprava
- 3) Fórum archivárov č. 2/2013
- 4) Webová stránka
- 5) Hospodárenie
- 6) Rôzne
- 7) Záver

Aprílové zasadnutie výboru viedol predseda Radoslav Ragač. O organizačnom zabezpečovaní archívnych dní referovali R. Ragač a Mária Grófová. Riešili sa aj administratívne

a zmluvné záležitosti. K záverečným prácam zborníka z archívnych dní 2012 sa vyjadrovala Oľga Kvasnicová. V rámci bodu hospodárenie informovala M. Grófová o možnostiach a povinnostiach SSA finančne zabezpečiť jednotlivé položky týkajúce sa archívnych dní, ale aj zaplataenia členského poplatku do Medzinárodnej rady archívov alebo naopak získavania 2 % daní od dobrovoľných darcov. Predseda redakčnej rady Gábor Strešňák si pripravil harmonogram plánovaných príspevkov do Fóra archivárov, ktorý predostrel

prítomným. Požiadal o presné dodržanie termínu pri odovzdávaní článkov, aby číslo mohlo byť včas uzavreté. Za zväčšenie kapacity webovej stránky SSA sa prihovorila Monika Péková. Po odsúhlasení členov výboru sa podujala na oznámenie celej záležitosti správcovi domény aj s dotazom na výšku ceny. V bode rôzne odsúhlasili členovia výboru účasť Radoslava Ragača a Márie Munkovej na XV. konferencii archívov v Českej

republike na tému *Priemysel – mesto – archív* s podnadpisom *Archívy a dokumentácia priemyselného dedičstva*, ktorá sa koná v Ostrave (Dolní oblast – Vítkovice) v dňoch 3. – 5. júna 2013.

Predseda Radoslav Ragač sa poďakoval prítomným za účasť a zasadnutie uzavrel.

Zapísala: E. Machajdíková, tajomníčka SSA

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archívov, ktoré sa uskutočnilo 13. júna 2013 v Bratislave

Program:

- 1) Otvorenie
- 2) XVII. archívne dni v SR – hodnotenie
- 3) Fórum archívov č. 2/2013
- 4) Webová stránka
- 5) Hospodárenie
- 6) Rôzne
- 7) Záver

Posledné zasadnutie výboru pred letnou sezónou otvoril a viedol predseda Radoslav Ragač. V prvom bode rokovania sa poďakoval všetkým členom výboru ale najmä zástupkyňi Archívu Univerzity Komenského v Bratislave Márii Grófovej, ktorý zabezpečoval tohoročného archívne dni po organizátorskej stránke. Veľmi pozitívne vyzdvihol priebeh a organizačné zabezpečenie celého podujatia. V rámci hodnotenia odborného programu odzneli aj slová kritiky. Poukázalo sa aj na smutnú skutočnosť, že prispievateľov z radov štátnych archívov ubudlo. Členovia výboru sa zhodli na určitých postupoch pri publikovaní príspevkov v zborníku z archívnych dní. Diskutovalo sa tiež už o budúcoročných archívnych dňoch, prerokovaná bola téma a niektoré organizačné záležitosti.

V rámci bodu Hospodárenie M. Grófová informovala prítomných o

finančnom zabezpečení archívnych dní. Ekonomickú situáciu SSA zhodnotila pozitívne, nakoľko sa na organizovaní podujatia i jeho spolufinancovaní podieľala aj Univerzita Komenského. Konečné vyúčtovanie predloží na nasledujúcom zasadnutí výboru.

Gábor Strešňák oboznámil ostatných so zostavovaním nového čísla Fóra archívov a pripomenul, že webová stránka ako propagačné a informačné médium SSA si vyžaduje tiež neustále uverejňovanie aktuálnych noviniek.

V bode rôzne sa prerokovali prípravy na tohoročnú exkurziu do južných Čiech, informácia o exkurzii bude členom SSA zaslaná e-mailom.

V závere rokovania sa členovia výboru uzniesli na:

1. vytvorenie databázy neplatičov členského príspevku, podľa ktorej sa dlhodobí neplatiči vylúčia z radov Spoločnosti slovenských archívov,
2. pripraví podklady ku koncepcii archívov a archívnictva v SR, ktoré do 1. 8. 2013 odovzdajú predsedovi R. Ragačovi.

Predseda sa poďakoval prítomným za účasť a zasadnutie uzavrel.

Zapísala: E. Machajdíková, tajomníčka SSA

Plaketa Spoločnosti slovenských archivárov

Spolu s novými stanovami vstúpil 1. januára tohto roku do platnosti aj štatút Plakety Spoločnosti slovenských archivárov. Plaketa bola zriadená na ocenenie členov SSA a iných osobností, ktoré svojou prácou výraznou mierou prispeli k plneniu cieľov našej spoločnosti. Plakety boli na základe tohto štatútu udelené prvý krát na uplynulých archívnych dňoch. V nasledujúcich riadkoch prinášame plné znenie štatútu.

Štatút Plakety Spoločnosti slovenských archivárov

Spoločnosť slovenských archivárov v súlade s čl. 2, ods. 8 svojich stanov registrovaných Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky pod číslom VVS/1-909/90-239-2 z 13. decembra 2012 zriaďuje Plaketu Spoločnosti slovenských archivárov (ďalej len „Plaketa“).

Článok I.

1) Plaketa je súkromným vyznamenaním Spoločnosti slovenských archivárov (ďalej len „spoločnosť“), ktorá ním oceňuje zásluhy svojich členov, ale aj iné osobnosti, ktoré sa významne zaslúžili o plnenie cieľov spoločnosti.

Článok II.

1) Plaketa je zo žltého kovu, je jednostranná, v strede kruhového poľa priemeru 60 mm je zobrazený erb spoločnosti – v štíte hlava boha Janusa, za štítom dve sklonené skrížené písacie brká – to všetko sprevádzané hore lipovým dvojlistom a po bokoch vždy jedným lipovým lístkom. Kruhopic s textom SPOLOČNOSŤ SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV je odstredivý a členený koncami pier do štyroch segmentov, začína sa v ľavom segmente. V spodnom segmente je dostredivými latinskými číslicami vyznačený letopočet MCMLXXXIX – rok založenia spoločnosti.

2) Vyobrazenie Plakety tvorí prílohu tohto štatútu.

Článok III.

1) Návrh na udelenie Plakety môže predložiť ktorýkoľvek člen spoločnosti prostredníctvom niektorého člena výboru spoločnosti (ďalej len „výbor“).

2) Pri predkladaní návrhov je nutné prihliadať na mimoriadne zásluhy o spoločnosť.

3) Návrhy je potrebné zaslať alebo predložiť výboru do 31. marca bežného roka v písomnej forme. Písomný návrh na udelenie Plakety môže byť nahradený podaním ústneho návrhu jedným z členov výboru na jeho zasadnutí a následným záznamom návrhu v zápisnici zo zasadnutia výboru.

4) O udelení Plakety rozhoduje výbor na svojom riadnom alebo mimoriadnom zasadnutí.

5) Na udelenie Plakety je potrebný súhlas všetkých prítomných členov výboru. Členovia výboru sú povinní zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach súvisiacich s rozhodnutím výboru o udelení alebo neudelení Plakety.

6) Plaketa sa udeľuje vyznamenanému na základe osobitnej listiny, ktorá má svoje číslo z matriky vyznamenania.

7) Matriku vyznamenania vedie tajomník spoločnosti.

Článok IV.

1) Plaketu spolu s listinou o jej udelení slávnostne odovzdáva vyznamenanému predseda spoločnosti.

2) Plaketa sa odovzdáva spravidla pri slávnostnom spoločenskom stretnutí v rámci každoročných archívnych dní.

3) Výbor môže mimoriadne rozhodnúť o inom termíne slávnostného odovzdania Plakety ocenenému.

Článok V.

Tento štatút nadobúda platnosť a účinnosť dňom 1. januára 2013.

V Bratislave 1. januára 2013

PhDr. Radoslav Rača, PhD.
predseda
Spoločnosti slovenských archivárov

XVII. archívne dni v Slovenskej republike

Archivár je strážca, aby sa na nič nezabudlo...

V dňoch 21. – 23. mája 2013 sa v Bratislave konali XVII. archívne dni v Slovenskej republike na tému *Veda, kultúra a šport v archívnych dokumentoch*. Ich organizátormi boli Spoločnosť slovenských archivárov a Univerzita Komenského v Bratislave zastúpená jubilujúcim sviežim „päťdesiatnikom“ – Archívom Univerzity Komenského v Bratislave. Ďalšími spoluorganizátormi podujatia boli Sekcia archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Bratislave a Bratislavský samosprávny kraj. Rokovanie sa konalo pod záštitou rektora Univerzity Komenského v Bratislave prof. RNDr. Karola Mičietu, PhD. Jedinečnou kulisou rokovania bolo Auditorium maximum Právnickej fakulty UK v Bratislave.

Archívne dni otvorili príhovormi rektor Univerzity Komenského v Bratislave prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD., predseda Spoločnosti slovenských archivárov PhDr. Radoslav Ragač, PhD. Ďalšie úvodné prejavy predniesli David A. Leitch, generálny sekretár Medzinárodnej rady archívov v Paríži, riaditeľka odboru archívov a registratúr MV SR Mgr. Mária Mrižová, PhD. a podpredsedníčka Bratislavského samosprávneho kraja PhDr. Gabriella Németh. Za zahraničných účastníkov rokovanie archívnych dní pozdravil Dr. László Szögi, riaditeľ Univerzitnej knižnice a archívu Univerzity Loránda Eötvösa v Budapešti.

Prvý rokovací deň patrilo v dvoch blokoch športu. Prvým prednášajúcim bol Milan Antonič z Archívu Slovenskej televízie RTVS v Bratislave s príspevkom *Športové čriepky z archívu STV*, v ktorom priblížil audiovizuálne pramene uchovávané v tomto špecializovanom

archíve. Keďže šport patrí k najobľúbenejším a najsledovanejším televíznym reláciám, príspevok doplnil tromi zaujímavými historickými videami. Prvé z nich bolo venované prvému slovenskému olympionikovi Lukášovi Michalákovi, bežcovi na lyžiach, poštárovi zo Ždiaru, účastníkovi 4. zimných olympijských hier v Garmisch-Partenkirchene v roku 1936, druhé finále Pohára víťazov pohárov z roku 1969, ktoré hrali Slovan Bratislava s FC Barcelona, Slovan vtedy vyhral 3 : 2, a tretie poodhalilo zákulisie výberu hudby Jozefa Sabovčíka, medailistu v krasokorčuľovaní.

Peter Csordáš z Národného filmového archívu Slovenského filmového ústavu v referáte *Rýchlejšie, vyššie, silnejšie – alebo šport v archívnych fondoch a zbierkach NFA SFÚ* priblížil vnímanie dokumentov so športovou tematikou v tejto inštitúcii z pohľadu digitalizácie. *Medzinárodný maratón mieru v Košiciach v archívnych dokumentoch* prezentovala Katarína Turčanová zo Štátneho archívu v Košiciach – pobočky Košice. O *Športe v archívnych dokumentoch Slovenského národného archívu* informoval Jozef Pocisk a *Športové aktivity v Matici slovenskej do 1. polovice 20. storočia* predstavila Michaela Naháľková z Archívu Matice slovenskej v Martine. Jana Očenášová z Archívu Univerzity Komenského v Bratislave – ako prvá z tímu organizátorov – svižným tempom predniesla príspevok o *TJ Slávia Univerzity Komenského – oddiele vodného póla*, ktorý osviežila citáciami zo správ zo zahraničných ciest oddielu.

Príspevok Zuzany Kollárovej zo Štátneho archívu v Levoči – pobočky Poprad uzavrel športovú tematiku. Priblížila v ňom *históriu streleckého spolku z Kežmarku* patriaceho k najstarším

športovým spolkom na Slovensku s unikátne zachovanou dokumentáciou. Písomnosti z jeho činnosti sa zachovali od roku 1583 do konca 2. svetovej vojny. Trojrozmerné predmety dokumentujúce jeho históriu sú uložené v múzeu v Kežmarku. Mimo programu bol v tento

rokovací deň zaradený aj príspevok Davida A. Leitcha, generálneho sekretára Medzinárodnej rady archívov v Paríži, v ktorom sa venoval súčasným trendom vo svetovom archívnictve a informoval o situácii v Medzinárodnej rade archívov.

Auditorium maximum Právnickej fakulty UK počas rokovacej časti XVII. archívnych dní. Foto: Vladimír Kuric, Oddelenie vzťahov s verejnosťou RUK.

Program prvého dňa bol ukončený prehliadkou reprezentačných priestorov Univerzity Komenského – Siene rektorov, auly, zasadacej miestnosti vedeckej rady univerzity. V rámci nej si bolo možné prehliadnúť v tzv. talárovni – priestoru, kam sa bežný návštevník univerzity či účastník akéhokoľvek slávnostného obradu nedostane – aj insígnie (žezlá i reťaze akademických hodnostárov) a taláre akademických hodnostárov univerzity i jej niektorých fakúlt. Bodkou za prvým rokovacím dňom sa stala čaša vína v Sieni rektorov.

V štyroch blokoch nasledujúcich dvoch rokovacích dní sa striedali príspevky venované vede a kultúre vzhľadom na to, že zahraniční účastníci mali čiastočne upravený program. Rokovanie druhého dňa otvorila Martina Orosová z Archívu Pamiatkového úradu SR v Bratislave. V príspevku *Veda v kultúre, kultúra vo vede* podala podrobný prehľad o začiatkoch slovenskej vedy a kultúry na spolkovom základe a o rozvoji slovenskej kultúry a vedy v otvorenej občianskej spoločnosti prvej Československej republiky. No paradoxne až komunistická moc dokázala

vybudovať celoslovenské kultúrne inštitúcie.

Katarína Kuchárková a Ján Hučko (prednášajúci) zo Slovenského národného archívu v Bratislave si pripravili spoločný príspevok, v ktorom sa venovali *prameňom ku kultúrnym dejinám na Slovensku v druhej polovici 20. storočia*. Ondrej Hanko a Katarína Bodnárová z Archívu výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie sa pokúsili analyzovať z pohľadu ich materskej inštitúcie *kultúru ako predmet historického bádania*. *Kráľovi divadelného sveta Antonovi Rakovskému z Kočoviec* sa venoval vo svojom príspevku Rudolf Hudec z Archívu Divadelného ústavu v Bratislave.

Univerzitné archívy ako centrá bádania o univerzitných dejinách vo svojom príspevku predstavili Petr Svobodný a Marek Ďurčanský z Archívu Karlovej univerzity v Prahe. Bolo to veľmi dobré východisko na vzájomné porovnávanie sa jednotlivých univerzitných archívov, ktoré

boli na tohoročných archívnych dňoch zastúpené až desiatimi príspevkami. Zaujímavý príspevok o *prameňoch k dejinám vedy v osobných fondoch Masarykovej univerzity* predniesla Jaroslava Plosová z Archívu Masarykovej univerzity v Brne, ktorá ozrejmla, ako osobné fondy pomáhajú odhaliť ľudský rozmer vedeckej osobnosti. O *vytváraní jednotnej databázy vyšších vzdelávacích inštitúcií v Uhorsku pred rokom 1848* informoval László Szögi z Archívu univerzity Loránda Eötvösa v Budapešti. Pri uskutočňovaní tohto náročného projektu by sa mali sústrediť údaje až 300-tisíc osôb. Časť vysokoškolských matrik uložených v budapeštianskom Krajinskom archíve bohužiaľ zhorela pri požiari v roku 1956 a tento fakt sťažuje prácu na projekte. Odborné rokovanie v tento deň uzavrel László Molnár z Archívu Semmelweisovej univerzity v Budapešti, ktorý referoval o *pomôckach archívu prístupných na internete*.

Prehliadka Siene rektorov, jedného z reprezentačných priestorov UK v Bratislave.
Foto: Pavel Sůra.

Popoludnie druhého rokovacieho dňa je tradične vyhradené odbornej exkurzii. Organizátori ponúkli tri možnosti podľa vlastného výberu účastníkov. Prvá zaviedla záujemcov do zrekonštruovaných priestorov Bratislavského hradu, druhá s odborným výkladom PhDr. Jany Oršulovej za heraldickými pamiatkami Bratislavy. Ako „bonus“ možno označiť návštevu technickej pamiatky – krytu

civilnej obrany postaveného v 2. svetovej vojne pre verejnosť cestujúcu železničnou dopravou. Tretia korešpondovala s témou konferencie a ponúkla prehliadku priestorov Fakulty telesnej výchovy a športu UK so sprievodcom PhDr. Rostislavom Matoušekom, CSc., tajomníkom fakulty a návštevu 7 ha areálu Botanickej záhrady UK so sprievodcom RNDr. Tiborom Králikom.

Exkurzia venovaná heraldickým pamiatkam Bratislavy so sprievodkyňou PhDr. Janou Oršulovou. Foto: František Gahér ml.

Vždy očakávaným podujatím druhého dňa archívnych dní je spoločenský večer, pre ktorý organizátori zabezpečili nádherné reprezentačné priestory Filozofickej fakulty UK – Moyzesovu sieň na Vajanského nábreží. Účastníkov spoločenského večera privítal predseda SSA Radoslav Ragač, príhovor predniesol podpredseda SSA Juraj Roháč a za Spoločnosť rakúskych archivarov pozdravil prof. Dr. Josef Riegler, MAS,

riaditeľ Štajerského krajinského archívu v Grazi. Laudatio k životnému jubileu Dr. h. c. prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc. predniesol jeho žiak Ján Lukačka a poďakovanie Ing. Jozefovi Hanusovi, CSc. jeho kolega Ladislav Vrteľ. Obaja menovaní boli ocenení pamätnou plaketou SSA. Tretiu prevzal z rúk predsedu SSA riaditeľ archívu, ktorý sa hlavnou mierou podieľal na organizácii XVII. archívnych dní, PhDr. Viliam Csáder.

Moyzesova sieň je priestor, ktorý priam volá po kráse pohybu vtanci. V rámci kultúrneho programu moderovaného Milanom Antoničom sme ocenili krásu pohybu zrelého tanečného páru v štandardných tancoch – Ivana Galamboša tancujúceho s tanečnou partnerkou Boženou Sládkovou-Nemcovou, s ktorou sa stali v roku 1959 prvými majstrami Slovenska v spoločenských tancoch. O tom, že jablko nepadá ďaleko od stromu, presvedčila tanečným vystúpením v latinskoamerických tancoch jeho len 13-ročná vnučka, ktorá sa nedávno stala spolu so svojim tanečným partnerom 6-násobnou majsterkou Slovenska.

Tretí rokovací deň sa začal blokom venovaným vede – príspevkom Zsolta Osvátha a Vilmosa Zsidiho z Archívu Korvínovej univerzity v Budapešti na tému *Diplomy vyšších vzdelávacích inštitúcií v Uhorsku a v Maďarsku v rokoch 1775 – 1948*. István Lengvári z Archívu univerzity v Pécsi sa venoval *problematike budovania absolventských databáz pre potreby univerzitného archívu. Organizáciu a výsledky vedecko-výskumnej činnosti na Filozofickej fakulte UK v Bratislave v rokoch 1950 – 1992* priblížil Robert G. Maretta z FiF UK v Bratislave. V nasledujúcej prednáške Marta Švoliková zo Štátneho archívu v Nitre – pobočky Levice referovala o odraze spoločenského života v Leviciach v zbierke pozvánok Eugena Krieka.

Posledný blok rokovania archívnych dní 2013 bol venovaný kultúre. Osobitú

Tolko oficiálna správa. Na záver osobné zamyslenie sa nad slovami mladého archivára, ktorý pri odchode z prednáškovej sály utrúsil: „Ja už na archívne dni nepôjdem, nič mi to nedalo.“ Sú archívne dni len nostalgickým stretnutím starnúcich archivárov, ktorí si

pramennú bázu – *pamätne knihy železničných staníc* predstavila Daša Krčová, jedna z troch autorov spoločného príspevku (Jozef Prilliger, Stanislav Horváth). Jana Žumárová z Archívu Matice slovenskej si pripravila príspevok o *umeleckom odbore Matice slovenskej v 20. a 30. rokoch 20. storočia*. Anna Masliková z Katedry archívniectva a PVH na FiF UK v Bratislave vo svojom vystúpení predstavila špecifický archívny dokument ako *prameň pre spoznanie a rekonštruovanie epigrafických pamiatok a nástenných malieb – konkrétne na príklade ambitu Bytčianskeho zámku*. Posledné dva príspevky tohoročných archívnych dní predniesli kolegyne z organizujúceho archívu – Jana Macounová, ktorá predstavila *umelecký súbor Gymnik* pôsobiaci na Fakulte telesnej výchovy a športu UK v Bratislave a Mária Grófová, ktorá sa vo svojom vystúpení zamerala na *hudobný život na Univerzite Komenského v Bratislave*.

Ďakujeme organizátorom z Archívu Univerzity Komenského v Bratislave za výbornú réžiu archívnych dní.

Marta Švoliková
Štátny archív v Nitre, pobočka Levice

Pozn. red. Výber z fotografií zo XVII. archívnych dní v Slovenskej republike v Bratislave nájdete na stránke www.archivari.sk v rubrike **Fotogaléria** súbor **Archívne dni v Bratislave 2013 (203)**.

chcú zaspomínať na „zlaté staré časy“ a poukazovať si navzájom fotografie vnúčeniec, alebo sú tvorivým pracovným stretnutím? Sú tvorivé len pre prednášajúcich, ktorí si musia dať námahu s vypracovaním prednášky a prezentácie, ale ostatní pasívne prijímajú viac či menej

dobré prednášky, ktoré „trafili“ do témy? V podstate sa archívne dni nelíšia od konferencie na danú tému. Stretnutie toľkých archivárov na jednom mieste by malo určite priniesť iný efekt, veď máme všetci dosť problémov a nezodpovedaných otázok. Súčasťou každých archívnych dní by mal byť blok aktuálnych informácií, čo nové sa na nás archivárov chystá. Pracovníci odboru by mali referovať o najlepších inventároch, ktoré dostali na odbor (o zlých nie, lebo by sme sa báli chodiť na toto podujatie), keby nás boli v tomto roku informovali, čo sa chystá v oblasti sprístupňovania archívnych fondov, mohli sme si v Bratislave na záver urobiť slávnostný pohreb archívnej vedy na Slovensku. Rovnako by nás určite zaujímalo aj hodnotenie, ako sme obstáli v oblasti predarchívnej starostlivosti. Poviete si, veď toto preberajú na poradách riaditeľov, ale miera posúvania informácií smerom k pracovníkom je v každom archíve iná. A práve na archívnych dňoch by mali šancu počuť informácie „z prvej ruky“ aj ostatní pracovníci archívov. Určite by mal byť na každých archívnych dňoch jeden blok rokovania (2 – 3 hodiny) vyčlenený na aktuálne problémy archívnictva a najmä na diskusiu k nim. Archívne dni by mali byť vecou všetkých slovenských archivárov, nemali by byť považované za záležitosť Spoločnosti slovenských archivárov, nebudaj len jej výboru, vo väčšej miere by sa mali angažovať aj naši šéfovia z odboru, pretože bez takejto spolupráce to nikdy nebude ono.

Mnohí sme len so závisťou pozorovali, ako si skupiny známych posúvajú po prednáškovej sále nové knihy, ktoré sa podarilo vydať. Chceli sme ich vidieť všetci! Niečo iné je prečítať si anotácie vo Fóre archivárov a iné je si knihu prelistovať, posúdiť grafiku či kvalitu tlače. Prečo nie je na archívnych dňoch vytvorený priestor pre prezentáciu prác

archivárov, a to nielen dobrých inventárov, ale aj ostatnej publikačnej činnosti? Mnohí by potrebovali radu, ako zostaviť rozpočet, kde je dobrý grafik, aké sú ceny tlače. Máme výhodu, že sme „rozlezení“ po celom Slovensku a rozdiely v cenách sú niekedy dosť podstatné.

Pred pár rokmi, keď sme sa stretli na rovnakom podujatí, sme zápalisto diskutovali o tom, ako spracovávame fondy s kolegami, ktorých sme videli prvýkrát. Dnes neviem, či je to tým, že každý býva inde a stretneme sa len s tými, ktorých názor už dávno poznáme, ale zápalisté diskusie o práci som vo svojom okruhu nezaznamenala. Alebo sme si povedali (ak budem citovať nášho bývalého kolegu) „pani kolegyňa, vzrušujte sa v práci len do výšky Vášho platu“? Môžeme azda len konštatovať, že „ťahúni“ sú vyhorení a „noví bojovníci“ v nedohľadne? Nebolo to vari vidieť na tohoročnej skladbe programu, kedy z 25 prednášok odznelo len 5 zo štátnych archívov? (Dva zo SNA a tri z pobočiek.) Pritom v regiónoch nepôsobili a nepôsobia len lyžiarske, turistické či šachové oddiely, spevokoly, ochotnícke divadlá, o ktorých informácie tak hľadáme pri písaní monografií obcí či miest. Možno toto bola príležitosť „upratať v regiónoch“ – zamyslieť sa i inšpirovať, ako to urobiť, aby sa v tom – ktorom archíve uchovávali aj záznamy či fotografie, pozvánky, výsledkové listiny... z činnosti takýchto organizácií, za záchranu ktorých nám možno raz poďakujú naši nasledovníci.

Svojho času som sa rozprávala s jednou kolegyňou – archivárkou a padla aj otázka, prečo chodiť na archívne dni, či vôbec chodiť aj po toľkých rokoch... Jej odpoveď ma, keďže sa poznáme dlho, ani veľmi neprekvapila. „Rozhodne chodiť. Keď som sa tam dostala prvý raz, nepoznala som nikoho, nevedela som, kto odkiaľ je a na čom robí, ani to, ako sa mu darí. Chcela som aspoň, ako počúvajúc

účastníčka neformálnych rozhovorov, porovnať v duchu výsledky svojej práce. Možnosť byť na tomto podujatí som brala ako prestížnu záležitosť, ktorej pridanou hodnotou bolo čosi, čo sa nenaučíš v škole. Počúvaš a pozoruješ, ako kto prednáša, veď máš širokú vzorku prednášajúcich, rozmyšľaš, ako by si to povedala sama, čo by si zdôraznila, čo vynechala, čoho sa chceš, ak raz budeš aj

ty prednášať plnému auditóriu, v každom prípade vyvarovať. Rétorika v praxi. Cvičenia, ktoré ti dávajú tí skúsenejší úplne bezplatne.“ Otázkou je, či sa chceme bez ohľadu na to, či sme „mladí“ či „starí“ archivári navzájom učiť, sprostredkovať si informácie, poznatky, robiť niečo pre seba – zadarmo, hoci v tejto dobe sa to asi nenesí...

Prehliadka hradu Devín so zahraničnými hosťami. Foto: Pavel Sůra.

Želám ďalším archívnym dňom na Slovenku, aby sa stali naozaj tvorivým stretnutím archivárov a hlavne, aby tí mladí, nespokojní, dali o sebe vedieť a povedali o svojich predstavách, či dokázali prezentovať aj verejne výsledky svojho bádania v podobe príspevkov a prezentácií k prednáškam.

Bolo by úžasné, keby sa v budúcnosti o účasť na archívnych dňoch v mnohých archívnych kolektívoch opäť zvädzal boj a nie, aby riaditeľ musel niekoho nahovárať „ísť hájiť farby archívu.“

Jarmila Bátovská
Štátny archív v Nitre, pobočka Levice

Rozhovor s generálnym tajomníkom Medzinárodnej rady archívov v Paríži Davidom A. Leitchom

1. Ako vnímate postavenie archívov vo svete vzhľadom na súčasnú ekonomickú krízu?

Samozrejme, že politickí predstavitelia môžu byť v pokušení znížiť výdavky pre archívy a vnímať ich ako ľahký cieľ pre úspory, v porovnaní napríklad s výdavkami pre nemocnice a školy, ktoré majú oveľa väčšiu podporu verejnosti. A je to o to viac pravdepodobné, keďže archívy sú chápané ako inštitúcie nižšieho spoločenského významu. Niet pochýb o tom, že archívy sú zraniteľné, najmä v prípadoch, keď sami archivári dôrazne nehája svoju prácu. Archivári musia vystupovať oveľa dôraznejšie a plne využívať Všeobecnú deklaráciu o archívnictve, ktorá zdôrazňuje význam archívov v každej civilizovanej spoločnosti. Otvorená vláda, prístup k informáciám a demokratická zodpovednosť, to všetko závisí od efektívnej správy archívov, lebo bez archívov bude spoločnosť trpieť trvalou stratou pamäti. Archivári by mali byť schopní poskytnúť praktické príklady týchto všeobecných zásad, ktoré majú význam pre širokú verejnosť. Ak to budú robiť úspešne, potom archívy môžu dokonca vyjsť z tejto globálnej recesie v silnejšej pozícii ako predtým. Nakoniec, archivári patria k medzinárodne uznávanej profesii koordinovanej Medzinárodnou radou archívov, ktorá im pomôže brániť ich inštitúcie a bezpečne investovať do nových služieb v oblasti elektronických archívnych dokumentov.

2. Čo si myslíte o úrovni slovenského archívnictva a archívov v kontexte svetového archívnictva?

Moje dve návštevy na Slovensku boli príliš krátke, takže nemám dostatočné vedomosti, aby som si urobil kompletný

úsudok. Počas pobytu v Bratislave som mal možnosť navštíviť Slovenský národný archív. Je zrejmé, že Slovenský národný archív má veľmi rozmanitú škálu archívnych fondov a archívnych zbierok a je upokojujúce, že skoro po tridsiatich rokoch od jeho otvorenia v účelovej budove má ešte priestor na preberanie ďalších archívnych dokumentov. Zároveň som si vedomý, že slovenskí archivári majú inovatívne myslenie, najmä pokiaľ ide o uplatňovanie opisných štandardov a noriem MRA v slovenskom kontexte. Slovenskí kolegovia vypracovali dôležité príspevky k práci Medzinárodnej rady archívov a ja veľmi dúfam, že to bude tak aj naďalej. Niet pochýb o tom, že Spoločnosť slovenských archivárov je dynamické združenie a hrá dôležitú úlohu v prehlbovaní vzťahov s odborníkmi v susedných krajinách.

3. Môžete nám bližšie opísať a porovnať postavenie archívov univerzít aj ich legislatívny rámec vo Vašej rodnej krajine s postavením v krajine, v ktorej teraz pôsobíte?

Vo Veľkej Británii niektoré univerzity zohrávajú veľmi dôležitú úlohu pri zhromažďovaní súkromných archívnych

fondov, nespravujú teda len archívne dokumenty, ktoré vznikli z činnosti samotnej univerzity. Archív Univerzity v Glasgove zhromažďuje obchodné záznamy týkajúce sa priemyselného dedičstva Škótska v rozsiahlom meradle. Archív Churchillovho centra (súčasť Univerzity v Cambridge) zhromažďuje doklady o politikoch, vrátane bývalého predsedu vlády Sira Winstona Churchilla a Lady Margaret Thatcherovej. Vo Francúzsku je pravdepodobnejšie, že osobné fondy významných osobností sa nachádzajú v národných a miestnych archívoch zriadených štátom. Súvisí to s národným systémom vo Francúzsku, ktorý sa postupne vyvíjal už v priebehu 19. storočia. Vo Veľkej Británii sa tak nestalo ani do druhej svetovej vojny, preto niektoré britské univerzity prevzali úlohu zberateľa týchto archívnych fondov. Univerzity vo Veľkej Británii majú tradične značnú autonómiu od ústrednej vlády napriek tomu, že sú subjektom, na ktorý sa vzťahuje slobodný prístup k informáciám. Vo Francúzsku boli

univerzity prísne kontrolované ministerstvom školstva a v súčasnosti možno ťažko posúdiť, či nedávne reformy, ktoré im poskytli viac nezávislosti, spôsobia zásadný rozdiel.

4. Slovensko ste už navštívili druhýkrát. Ktoré z navštívených miest na Vás najviac zapôsobilo a čím?

Skutočne som sa tešil z návštevy Trnavy aj Bratislavy, ale ešte stále je mnoho miest na Slovensku, o ktorých nič neviem. Trnava na mňa pôsobila ako šarmantné mesto, spoločenský večer XVI. archívnych dní bol oslavou slovenskej kultúry a hudby. Tento rok som navštívil Bratislavu, ktorej historické centrum pôsobí oveľa priateľskejšie a je aj dostupnejšie ako mnoho európskych veľkomiest. Výsledkom mojich pozitívnych skúseností je fakt, že návštevu Bratislavy srdečne odporučím všetkým svojim priateľom.

Za rozhovor ďakuje Monika Péková, MV SR – OAR

Rozhovor so zahraničnými účastníkmi konferencie

1. Aká je súčasná situácia archívnictva vo Vašej krajine?

*doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.,
Filozofická fakulta Juhočeskej univerzity
v Českých Budějoviciach, predsedníčka
Českej archívnej spoločnosti*

Situace archivnictví v České republice snad lze považovat za víceméně dobrou, i když je samozřejmě stále co vylepšovat. Za poměrně příznivý, alespoň pro řadu státních archivů, lze označit stav archivních budov, a to i ve srovnání se zahraničím (někdy se mluví o „českém archivním zázraku“), zejména díky stavební aktivitě v devadesátých letech 20. století, jejímž výsledkem byly četné moderní účelové novostavby. Od roku

2005 platí nový archivní zákon, který však byl již několikrát novelizován. Problémem samozřejmě je snižující se finanční

zajištění archivů, projevující se v různých směrech. Přesto probíhá digitalizace archivního materiálu a archivy vyvíjejí mnohostrannou činnost, včetně výstavní

**doc. PhDr. Petr Svobodný, Ph. D., Ústav
dejín Karlovej univerzity a archiv
Karlovej univerzity v Prahe**

České archivnictví prožilo svá „zlatá léta“ v 90. letech minulého století, kdy na sebe výrazně upozornilo svou rolí při dokladování restitučních nároků (v případech univerzitních archivů také rehabilitací politicky postižených osob). Tehdy vzniklo velké množství nových archivních budov, případně adaptací budov pro archivní účely. Momentálně se zvláště státní archivy potýkají s neustálým snižováním finančních prostředků a z toho plynoucími omezeními – paradoxně za situace, kdy se počet absolventů oboru

Anja Paulič, Archív Republiky Slovinsko

a vědecké. Významným úkolem posledních let zůstává vybudování Národního digitálního archivu.

**PhDr. Marek Ďurčanský, Ph. D., Archív
Karlovej univerzity v Prahe**

archivnictví proti minulosti vzhledem k rozšíření výuky i na regionálních univerzitách výrazně zvýšil. Zároveň stojí archivnictví před velkou výzvou, kterou představují nové informační systémy a technologie. Zajistit trvalé (tedy časově neomezené) uchování důležitých digitálních dokumentů představuje složitý úkol s mnoha neznámými. V České republice je situace komplikována složitými okolnostmi vzniku Národního digitálního archivu a příslušných právních a technických norem.

V Slovinsku existují v podstatě dva druhy archivů: súkromné a verejné. Verejnými archívmi sú Archív Slovenskej republiky, ktorý má štatút národného či štátneho archívu, a regionálne archívy, ktoré sa nachádzajú v mestách Maribor, Ľubľana, Ptuj, Koper, Celje, Nova Gorica, a ktoré ochraňujú dokumenty vznikajúce na regionálnej úrovni. Súkromnými archívmi sú vlastne len archívy katolíckej cirkvi. Ostatné inštitúcie (politické strany, súkromné spoločnosti atď.), z ktorých činnosti pochádzajú archívne záznamy, sú povinné tieto dokumenty odovzdať do

príslušného archívu. Jestvuje možnosť starať sa o dokumenty z vlastnej činnosti/registratúry, ale obvykle je to pre pôvodcov archívnych záznamov nákladná záležitosť.

Dr. László Molnár, riaditeľ Archívu Semmelweisovej lekárskej univerzity v Budapešti

Nakoľko nemám prehľad o celom maďarskom archívniectve, moje odpovede budú značne subjektívne. V roku 2011 som bol ako predseda Spoločnosti maďarských vysokoškolských inštitúcií členom pracovnej skupiny, ktorá mala za úlohu podať správu o stave verejných archívov s teritoriálnou pôsobnosťou (župné, mestské, cirkevné a univerzitné, teda len archívy spadajúce pod Krajinský archív a zo špecializovaných verejných archívov len archívy univerzitné) a vypracovať odporúčania na ich financovanie a riadenie. Podnetom na vykonanie prieskumu bola skutočnosť, že v predchádzajúcich rokoch sa mnohé župné samosprávy dostali do finančných ťažkostí, inak povedané zadĺžili sa, čo malo ťažký dopad na nimi udržiavané inštitúcie, medzi ktoré patrili aj župné archívy. Z nich sa síce nie každý dostal do finančných problémov, predpokladalo sa, že skôr či neskôr sa aj lepšie situované archívy dostanú do rovnakej situácie. Z dôvodu jednotného vystúpenia sa aj tieto pripojili k hľadaniu spoločného riešenia. Výsledky pracovnej skupiny boli publikované v odbornom časopise *Levéltári Szemle* 2011/2 s. 9-14 (Ádám Erdész, István Hermann, István Kenyeresi, Gergely Mózessy, László Molnár, György Tilcsik, Árpád Tyekvicska, László Á. Varga, A levéltár ügy ágazati irányítási, finanszírozási, fejlesztési, valamint a területi általános levéltárak fenntartási kérdéseit vizsgáló kollégiumi bizottság jelentése 2011/2, s. 9-14. Anotácia v *Slovenskej archivistike* 2012/2, s. 168-169.).

Na základe odporúčaní komisie mali byť verejné archívy s teritoriálnou pôsobnosťou vyňaté z pôsobnosti župných samospráv a dané pod správu znovuzriadeného Národného archívneho

riaditeľstva, ktoré by ich nielen odborne usmerňovalo, ale súčasne by bolo aj ich zriaďovateľom. Keďže by toto riešenie zvýšilo finančné náklady vlády, politici ho nepodporili. Namiesto neho zvolili riešenie, ktoré síce vyčlenilo župné archívy spod právomoci žúp, nezaradilo ich však pod správu novozriadenej organizácie, ale do štruktúry Maďarského krajinského archívu, ktorý sa premenoval na Maďarský národný archív (MNA). K zmene názvu došlo v zmysle zákona č. LXI. z roku 2012, ktorý nadobudol účinnosť dňa 1. októbra 2012. Jeho vykonanie si vyžiadalo rýchle organizačné zmeny a mimoriadne pracovné úlohy pre pracovníkov župných archívov a MNA. Nakoľko sa do systému nedostali ďalšie, mimoriadne finančné prostriedky, aj naďalej pretrváva dlhodobá finančná „poddimenzovanosť“ archívov. Za posledných 15 rokov sa zdvojnásobil kvantitatívny rozsah záznamov uložených v župných archívoch, počet pracovníkov v nich však klesol o 9 – 10 %, v Krajinskom archíve o 18 %. Samozrejme, aj medzi jednotlivými archívami sú značné rozdiely. Vyššie uvedené patrí k najväčším organizačným zmenám v štruktúre maďarských archívov.

2. Aké je postavenie univerzitných archívov vo Vašej krajine?

Marie Ryantová

V České republice existuje následujících sedm archivů universit a vysokých škol: Ústav dějin University Karlovy a Archiv University Karlovy v Praze, Archiv Masarykovy university v Brně, Archiv Mendelovy university v Brně, Archiv University Palackého v Olomouci, Archiv University Hradec Králové, Archiv Českého vysokého učení technického v Praze, Archiv Vysokého učení technického v Brně. Tyto archivy patří (podle Zákona o archivnictví a spisové službě č. 499/2004 Sb.) mezi tzv. specializované archivy, které vyvíjejí svou činnost na základě akreditace udělené Sekcí archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR. Ostatní university nemají samostatné archivy, ale pouze spisovny, které jsou zpravidla spravovány územně příslušným Státním oblastním archivem. Mimořádné postavení mezi universitními archivy v ČR přísluší nejstaršímu z nich, archivu University Karlovy v Praze, který současně funguje jako vědecký ústav (Ústav dějin University Karlovy) a dlouhodobě vyvíjí významnou vědeckou činnost.

Petr Svobodný, Marek Ďurčanský

Své vlastní archivy zřídila pouze část vysokých škol, a to většinou těch s delší tradicí ve větších centrech (Praha, Brno, Olomouc, Ostrava, Hradec Králové). V rámci celostátní archivní sítě spadají mezi tzv. specializované archivy. Archivní zákon předepisuje poměrně přísné stavebně-technické podmínky pro získání nutné akreditace udělované Odborem archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR, což je jistě jedním z důvodů omezeného počtu univerzitních archivů. Ty stávající si většinou již získaly dobré jméno jako instituce, spojující ve své činnosti úřední úkoly a vědecký

výzkum na poli dějin vysokoškolské vzdělanosti. Obecně je možné říci, že „hvězdná hodina“ univerzitního archivu obvykle nastává během oslav jubilea příslušné vysoké školy: podílejí se na přípravách syntetických publikací, výstav, konferencí a dalších souvisejících akcí. Přejeme našim bratislavským kolegům, kteří budou brzy stát před podobným zadáním, pevné nervy a hodně zdaru!

Anja Paulič

Univerzitný archív je považovaný za verejný archív.

László Molnár

V súčasnosti pôsobia na 12 univerzitách štátom uznané archívy. Vďaka integrácii univerzít, ktorá sa uskutočnila v roku 2000, majú niektoré ustanovizne (Západomaďarská univerzita, Budapeštianska Korvínova univerzita, Univerzita Svätého Štefana, Panónska univerzita) aj 2 – 3 archívy. Podľa zaradenia patria do kategórie štátnych odborných archívov. K nim môžeme zaradiť ďalšie 4, tzv. odborové štátne odborné archívy, sú to: Vojenský historický archív, Semmelweisov archív dejín medicíny, Archív ochrany životného prostredia a vodného hospodárstva a Historický archív štátnych bezpečnostných služieb. Vyššie uvedené archívy ochraňujú z celkového množstva archivných dokumentov uložených v štátnych verejných archívoch Maďarska približne 9,5 % materiálu. Podľa údajov z roku 2009 je z tohto množstva uložených v univerzitných archívoch 7 252 bm registratúrnych záznamov, čo zodpovedá približne množstvu záznamov uložených v stredne veľkom župnom archíve. Spomedzi 12 univerzitných archívov majú v rámci univerzity samostatný rozpočet 4 archívy (ELTE,

Univerzita v Pécsi, Semmeleweisova univerzita, Univerzita v Szegede). Vo väčšine univerzitných archívov pracujú 1 – 2 archivári, iba niektoré z nich zamestnávajú 4 alebo viacerých pracovníkov (ELTE, Univerzita v Pécsi, Semmeleweisova univerzita). Práve z dôvodu svojej „malosti“, lepšej koordinácie prác a vzájomnej pomoci sa už v roku 1993 začalo spolčovanie, ktoré v roku 2001 nadobudlo konkrétnu podobu v Spoločnosti archívov maďarských vysokoškolských inštitúcií. Vďaka

jednotnému vystúpeniu a rastúcej odbornej úrovni za uplynulých 20 rokov viditeľne vzrástla autorita týchto archívov ako medzi archivármi, tak aj na univerzitách. V súčasnosti už zriaďovatelia vyslovene požadujú od svojich archívov nikým iným nenahraditeľné služby. Je to aj vďaka faktu, že začiatkom 90. rokov pracovali v univerzitných archívoch mladí, sotva 30-roční archivári, ktorí v súčasnosti „dozreli“ v skúsených 50-ročných odborníkov, uznávaných ako univerzitou, tak aj odbornými kruhmi.

3. Ako vnímate slovenské archívnictvo v porovnaní s archívnictvom vo Vašej krajine?

Marie Ryantová

Můj pohled vychází pouze z dílčích informací nebo jen dojmů na základě návštěv některých slovenských archivů. Přestože, jak jsem uvedla, je v českém archivnictví stále co zlepšovat, je zřejmě v lepší situaci než archivnictví slovenské jak ohledně již zmíněných účelových archivních budov, tak i ohledně financí, problémem na Slovensku je nepochybně i právní postavení archivů. Úkoly, které slovenské archivnictví plní, případně i další problémy, se od situace v České republice (ale i jiných zemích) zásadně neliší, a ani výsledky, jichž dosahují slovenské archivářky a archiváři, nezůstávají výrazně pozadu.

Petr Svobodný, Marek Ďurčanský

Slovenské archivnictví je nám v Evropě nejbližší svou strukturou i svými výchozími podmínkami. Stejně, nebo alespoň velmi podobné, jsou i aktuální problémy, které musíme řešit. A podobná setkání, jako byly XVII. slovenské archivní dny, jsou dobrou příležitostí si tuto skutečnost znovu připomenout.

Anja Paulič

Po diskusii so slovenskými kolegami najväčší rozdiel vidím v tom, že máte

mnoho menších archívov, ako je napríklad Parlamentný archív, takže dokumenty sú pravdepodobne viac rozptýlené medzi inštitúciami.

László Molnár

Hoci so slovenskými kolegami máme dobré vzťahy, slovenské archívnictvo detailne nepoznám, preto na túto otázku môžem dať len subjektívnu odpoveď. Vychádzajúc zo skutočnosti, že územie dnešného Slovenska bolo po mnohé stáročia integrálnou a veľmi dôležitou súčasťou Uhorského kráľovstva, som presvedčený, že archívne dokumenty z tohto obdobia uchovávané v slovenských archívoch sú spoločným historickým dedičstvom oboch národov. Ich osud je rovnako dôležitý ako pre Maďarov, tak aj pre Slovákov. Z toho logicky vyplýva, že spolupráca a dobré vzťahy so slovenskými kolegami sú pre nás prioritou. Teší ma, že snaha o spoluprácu a dobré vzťahy, čoho dôkazom sú aj doterajšie dobré príklady, prevláda u odborníkov na oboch stranách. Aj keď to znie trochu pateticky, riskujem vyhlásenie, že náš odbor už dávno našiel spoločnú osudovosť spájajúcu obidva národy, ktorá bola Trianonom síce preťatá, ale ako sa zdá nie definitívne.

Síce v iných reláciách, ale spoločná osudovosť pretrváva aj v súčasnosti, načo musia skôr či neskôr prísť aj politickí činitelia. Lepšie skôr, ako neskôr. Spolupráca v rámci krajín V4 naznačuje, že tento proces sa už začal. V tomto smere je dobrým príkladom archívnicstvo, škoda, že aj tu, aj tam je nám venovaná relatívne malá pozornosť. Na záver ešte jeden postreh. Po tisícročnom spoločnom súžití sú Slováci a Maďari pre seba viac

ako susedia, sú členmi rodiny. Samozrejme so všetkými jej dobrými i zlými vlastnosťami. Je našou úlohou, aby sme pri poukázaní na spoločnú osudovosť napomohli dostať do prevahy dobré stránky a pozitívne odkazy.

Ďakujem za príležitosť, že som mohol odpovedať na otázky.

Za rozhovor ďakuje Mária Grófová, Archív Univerzity Komenského

Záverečná bodka za XVII. archívnyimi dňami v Bratislave – exotická flóra v Botanickej záhrade, ktorú bolo možné obdivovať počas exkurzie. Foto: Pavel Sůra.

Publikačná činnosť zamestnancov špecializovaných verejných archívov za roky 2011 – 2012

Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine (do roku 2012 Archív literatúry a umenia SNK)

Akvizície

2011

Názov fondu – časový rozsah – rozsah v bm

Pavol Bagin, osobný fond, 1947 – 2008,
0,33 bm

Anton Baláž, osobný fond, 1966 – 1992,
0,11 bm

Béla Bartók, osobný fond, 0,33 bm

Ján Beňo, osobný fond, 1961 – 2009, 0,99
bm

František Bokes, osobný fond, 0,11 bm

Vojtech Čelko, osobný fond, 1974 – 2009,
0,11 bm

Zlata Dôňčová, osobný fond, 1939 – 1985,
1,65 bm

Michal Eliáš, osobný fond, 1942 – 2007,
2,64 bm

Ján Fekete, osobný fond, 1995 – 2006,
0,33 bm

Pavol Florek, osobný fond, (1750) 1921 –
1995 (2010), 0,22 bm

Ondrej Francisci, osobný fond, 1938 –
1985, 0,77 bm

D. Carleton Gajdusek, osobný fond, 1975 –
2003, 0,99 bm

Marián Grupač, osobný fond, 1995 – 2009,
0,22 bm

Pavel Horváth, osobný fond, 1947 – 1992,
1999, 2,53 bm

Igor Chromek, osobný fond, 1953 – 2005,
0,22 bm

Paula Chabré-Kokešová, osobný fond,
1848 – 1941, 0,11 bm

Eugen Jóna, osobný fond, 1829 – 1993,
1,87 bm

Imrich Kotvan, osobný fond, 1929 – 2000,
0,11 bm

Július Kowalski, osobný fond, 0,11 bm

Jozef Kráľ, osobný fond, (1944) 1992 –
2011, 0,11 bm

Martin Kukučín, osobný fond, 0,11 bm

Ladislav Lajčiak, osobný fond, (1842 –
1893) 1930 – 2011, 0,88 bm

Ján Majerník, osobný fond, 1923 – 2008,
0,22 bm

Vladimír Matula, osobný fond, 1839 –
2010, 0,77 bm

Mikuláš Mičátek, osobný fond, 1910 –
2010, 0,22 bm

Ján Vladimír Ormis, osobný fond, 1830 –
2009, 0,11 bm

Ján Papp, osobný fond, 1963 – 1966, 0,11
bm

Jozef Pavlovič, osobný fond, 1956 – 2009,
0,33 bm

Vladimír Petrík, osobný fond, 1842 – 2009,
1,10 bm

Dušan Roll, osobný fond, 1960 – 1992,
2,97 bm

Ján Rozner, osobný fond, 1850 – 2007,
0,33 bm

Jozef M. Rydlo, osobný fond, 1964 – 2010,
0,11 bm

Štefan Sedlický, osobný fond, 1947 –
2002, 0,88 bm

Jozef Staško, osobný fond, 1925 – 1999,
2,20 bm

Svetozár Stračina, osobný fond, 1941 –
1996, 1,65 bm

Vojtech Šarluška, osobný fond, 1631, 1848
– 1997, 1,87 bm

Ján Šenšel, osobný fond, 1873 – 1987, 0,22
bm

Ľudovít Šenšel, osobný fond, 1915 – 2005,
0,22 bm

Miroslav Šmíd, 1949 – 2007, 1,10 bm

Tomáš Štrauss, osobný fond, 1954 – 2011,
0,11 bm

Peter Štrelinger, osobný fond, 1907 –
2008, 0,77 bm

Miloš Tomčík, osobný fond, 1963 – 2007,
0,33 bm

Rehor Uram-Podtatranský, osobný fond, 1936 – 1937, 0,11 bm
Melichar Václav, osobný fond, 1988 – 1993, 0,11 bm
Veronika Vrbková, osobný fond, 1987 – 2010, 0,11 bm
Ľudo Zelienska, osobný fond, 1945 – 1985, 2,20 bm
Ilja Zeljenka, osobný fond, 1938 – 2007, 1,65 bm
Kníhtlačiarsky účastinársky spolok v Turč. sv. Martine, 1883 – 1950, 0,11 bm
Slovenská liga v Amerike, 1894 – 1977, 2,31 bm
Zbierka fotodokumentov, 1581 ks
Zbierka jednotlivín, 2938 ks

2012
Názov fondu – časový rozsah – rozsah v bm
Pavol Bagin, osobný fond, 1947 – 2008, 0,33 bm
Dezider Banga, osobný fond, 1963 – 2010, 0,22 bm
Ján Buzási, osobný fond, 1940 – 2010, 0,66 bm
Vojtech Čelko, osobný fond, 1948 – 2012, 0,33 bm
Ondrej Demo, osobný fond, 1942 – 1966, 0,33 bm
Ivan Dérer, osobný fond, 1878 – 1972, 0,22 bm
Štefan Drug, osobný fond, 1909 – 2009, 4,18 bm
Milan Ferko, osobný fond, 1918 – 2008, 1,76 bm
Mikuláš Gacek, osobný fond, 1964 – 1996, 0,11 bm
Tido J. Gašpar, osobný fond, 1883 – 1948, 0,11 bm
Arvéd Grébert, osobný fond, 5,39 bm
Alexander Hirner, osobný fond, (1805 – 1877) 1928 – 2012, 1,87 bm
Ivan Hudec, osobný fond, 1968 – 1994, 1,10 bm
Štefan Jančo, osobný fond, 1939 – 1984, 0,88 bm
Július Kowalski, osobný fond, 1933 – 2008, 0,11 bm

Jozef Král, osobný fond, 2012, menej ako 0,11 bm
Peter Liba, osobný fond, 1907 – 2011, 3,85 bm
Óndra Lysohorský, osobný fond, 1924 – 1999, 0,66 bm
Rodina Mičátkovcov, 1832 – 2006, 0,88 bm
František Oktavec, osobný fond, 1900 – 1991, 0,88 bm
Ján Vladimír Ormis, osobný fond, 1964 – 2002, 0,11 bm
Jozef Podprocký, osobný fond, 1964 – 2001, 0,11 bm
Milan Polák, osobný fond, 1997 – 2012, 0,22 bm
Daniela Příhodová, osobný fond, 1959 – 2011, 0,33 bm
Jozef Rosinský, osobný fond, 1913 – 1973, 0,66 bm
Ján Rozner, osobný fond, (1919) 1958 – 2010, 0,22 bm
Fedor Ruppeltdt, osobný fond, 1950 – 1954, 0,11 bm
Pavol Stano, osobný fond, (1880) 1901 – 1992, 2,09 bm
Vincent Šikula, osobný fond, 1967 – 2010, 0,11 bm
Mikuláš Šprinc, osobný fond, 1946 – 1978, 0,44 bm
Viera Šetková, osobný fond, 1987 – 1990, 0,11 bm
Jozef Štolc, osobný fond, (1782 – 1888) 1908 – 2001, 3,19 bm
Zbierka fotodokumentov, 2 655 ks
Zbierka jednotlivín, 115 ks

Edičná činnosť

2011

ŠIŠMIŠOVÁ, Karin (Ed.). *Inventár rukopisov ALU SNK XXXI*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2011, 318 s. ISBN 978-80-89301-85-0.

2012

ELIÁŠ, Michal. *Kde mŕtvi žijú a nemí hovoria*. Martin : Matica slovenská,

Slovenská národná knižnica, 2012, 149 s. ISBN 9788081280603.

BOŽEKOVÁ, Martina – KUCIANOVÁ, Anna (Eds.). *Pramene slovenskej hudby. Hudobný nástroj – prameň artificijálnej hudby: zborník z 1. konferencie hudobných knihovníkov, archivárov a múzejníkov*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2012, 184 s. ISBN 978-80-89301-91-1.

BOŽEKOVÁ, Martina – KUCIANOVÁ, Anna (Eds.). *Pramene slovenskej hudby II. 1. Pramene sakrálnej hudby. 2. Hudobné knihovníctvo a jeho význam v znalostnej spoločnosti: zborník z 2. konferencie hudobných knihovníkov, archivárov a múzejníkov*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2012, 148 s. ISBN 978-80-8149-010-1.

Publikačná činnosť

2011

BOŽEKOVÁ, Martina. Stretnutia hudobných knihovníkov, archivárov a múzejníkov na Slovensku a v Čechách. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 11 – 12, s. 67-68.

BOŽEKOVÁ, Martina. Prezentácia Oddelenia hudobných rukopisov Archívu literatúry a umenia SNK, Praha 20. – 21. 10. 2010. Dostupné na internete: <<http://www.nkp.cz/iaml/studie.htm>>.

CABADAJ, Peter – BRINCKOVÁ, Magdaléna – BEŇOVSKÝ, Jozef – PARENÍČKA, Pavol – GERŠIOVÁ, Eva. Sekcia Pamätníka Slovenskej literatúry a umenia SNK. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 6, s. 10-15.

BRINCKOVÁ, Magdaléna. Rukopisná pozostalosť Jozefa Cincíka v Archíve literatúry a umenia SNK. In *Biografické štúdie 35*, Slovenská národná knižnica, Martin, 2011, s. 60-63. Dostupné na internete: <http://www.snk.sk/?BS_35>.

BRINCKOVÁ, Magdaléna. Pôsobenie Antona A. Baníka v archívnych komisiách v Prahe a Bratislave. In *Biografické štúdie 35*, Slovenská národná knižnica, Martin,

2011, s. 165-171. Dostupné na internete: <http://www.snk.sk/?BS_35>.

HORVÁTHOVÁ, Žaneta. Ján Červeň (1919 – 1942). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 162-163.

HORVÁTHOVÁ, Žaneta. Zuzka Zguriška (1900 – 1984). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 164-192.

HORVÁTHOVÁ, Žaneta. Osobný fond Imricha Kružliaka v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 9, s. 59-61.

HORVÁTHOVÁ, Žaneta. Osobný fond Jozefa Stašku v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 11 – 12, s. 86-88.

MONCMANOVÁ, Ľubica. Trnava – univerzitné mesto bohatých kultúrnych tradícií má ďalšiu reprezentatívnu publikáciu. In *Národná osвета*, 2011, roč. 23, č. 1 – 2, s. 43-44.

OČKOVÁ, Emília. Fraňo Štefunko (1903 – 1979). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 7-55.

OČKOVÁ, Emília. Fraňo Kráľ (1903 – 1955). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 103-119.

OČKOVÁ, Emília. Alina Ferdinandy (1926 – 1974). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 120-128.

OČKOVÁ, Emília. Ján Wantula (1877 – 1953). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 129.

OČKOVÁ, Emília. Lea Mrázová (1906 – 1995). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej*

knižnice XXXI. Martin : SNK, 2011, s. 130-150.

OČKOVÁ, Emília. Ladislav Hanus (1907 – 1994). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 263 – 268.

PÁSTOROVÁ, Eva. K vzájomným kontaktom slovenských a moravských študentov v období národného obrodzenia v liste z Brna Ústavu reči a literatúry československej v Bratislave. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 11 – 12, s. 85-86.

SEDLÁKOVÁ, Viera. Kontakty Bélu Bartóka s Antonom A. Baníkom a vydanie zbierky Slovenské ľudové piesne. In *Biografické štúdie 35*, Slovenská národná knižnica, Martin, 2011, s. 172 – 180. Dostupné na internete: <http://www.snk.sk/?BS_35>.

SEDLÁKOVÁ, Viera. Rodinné a výročné zvyky v širšom spoločenskom kontexte v Dabaši-Šáre. In *Materiálové príspevky ku kultúre a spôsobu života v Dabaše-Šári*. Békešská Čaba : VÚSM, 2011, s. 148-168.

SEDLÁKOVÁ, Viera. Evanjelický kňaz a prírodovedec Ján Šalamún Petian (Petényi). In *Ján Šalamún Petian Petényi (1799 – 1855). Život – dielo – odkaz*. Zborník príspevkov z konferencie pri príležitosti 210. výročia narodenia J. Š. Petiana. Lučenec, 2011, s. 37-47.

SKACHOVÁ, Martina. Zlatko Klátik (1922 – 1990). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 215-262.

SKACHOVÁ, Martina. Jaroslav Vodrážka (1894 – 1984). In *Inventár rukopisov Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI*. Martin : SNK, 2011, s. 193-206.

SLOŠIAROVÁ, Mária. Viliam Ries v ALU SNK. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 3, s. 37-42.

SLOŠIAROVÁ, Mária. Anna Lacková-Zora (1899 – 1988). In *Inventár rukopisov*

Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice XXXI. Martin : SNK, 2011, s. 86-97.

ŠIŠMIŠOVÁ, Karin. Archívny fond Fedora Ruppeldta v Slovenskej národnej knižnici v Martine. In *Fedor Ruppeldt : Život a dielo*. Ed. Miloš Kovačka. Žilina : Cirkevný zbor ECAV, 2011, s. 297-344.

ŠIŠMIŠOVÁ, Karin. Obrazová príloha : Dokumenty z Archívu literatúry a umenia a knižničných fondov Slovenskej národnej knižnice v Martine. In *Fedor Ruppeldt : Život a dielo*. Ed. Miloš Kovačka. Žilina : Cirkevný zbor ECAV, 2011, s. 297-344.

VALOVÁ, Mária. Odsúdený k večitej žízni – Ján Smrek na fotografiách v zbierkach Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 2, s. 44-51.

VALOVÁ, Mária. Obrazová galéria z fondu Ľudovíta Štúra v zbierkach Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 10, s. 69-75.

WEISSOVÁ, Ivana. Banská Štiavnica – najstaršie banícke mesto na Slovensku na vybraných pohľadoch a fotografiách Archívu literatúry a umenia SNK v Martine. In *Knižnica*, 2011, roč. 12, č. 5, s. 52-60.

2012

BOŽEKOVÁ, Martina. Úvod: Pramene slovenskej hudby: zborník z 2. konferencie hudobných knihovníkov, archivárov a múzejníkov. In *Pramene slovenskej hudby II. 1. Pramene sakrálnej hudby. 2. Hudobné knihovníctvo a jeho význam v znalostnej spoločnosti: zborník z 2. konferencie hudobných knihovníkov, archivárov a múzejníkov*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2012, s. 5-6.

BOŽEKOVÁ, Martina. Pracovné a záujmovo-umelecké aktivity Ladislava Galku počas jeho pôsobenia v Matici slovenskej. In *Hudobné inštitúcie na Slovensku : vznik – vývoj – poslanie – perspektívy – medzinárodné kontexty :*

zborník príspevkov z konferencie : Bratislava, 24. 10. 2012. Bratislava : Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum, 2012, s. 192-207.

BOŽEKOVÁ, Martina. Bohemiká v hudobných rukopisoch Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice v Martine. In *Bohemikální prameny ve fondech a sbírkách knihoven, archivů, muzeí a dokumentačních center a jejich zpřístupnění* : [elektronický zdroj] výroční zasedání České národní skupiny IAML – mezinárodní konference hudebních knihovníků, pracovníků archivů a muzeí. – 1. vyd. – Praha : Česká národní skupina IAML, 2012 (CD-ROM).

BRINCKOVÁ, Magdaléna. Zbierky v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In *Zbierky v archívoch*. Spoločnosť slovenských archivárov, 2012, s. 93-100.

BRINCKOVÁ, Magdaléna. Hlaholské a cyrilské pamiatky v zbierkach Archívu literatúry a umenia. In *Okno*. 12 storočí kresťanstva v strednej Európe, kultúrno-historická príloha katalógu *Ora et ars*, Skalka 2012, zostavil Igor Zmeták. Trenčín, 2012, s. 30-33.

HORVÁTHOVÁ, Žaneta. Rukopisný fond Slovenskej ligy v Amerike v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 2, s. 42-44.

HORVÁTHOVÁ, Žaneta. Dokumenty Konštantína Čulena v rukopisnom fonde Slovenskej ligy v Amerike v Archíve literatúry a umenia SNK. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 3, s. 49-52.

PÁSTOROVÁ, Eva. Fedor Jesenský st. a jeho rukopisná pozostalosť vo fonde Živena v Archíve literatúry a umenia SNK. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 6, s. 50-51.

SLOŠIAROVÁ, Mária. Písomná pozostalosť Jozefa Máteja v Archíve literatúry a umenia SNK. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 10, s. 45-49.

ŠIŠMIŠOVÁ, Karin. Analógová či digitálna kópia? In *Fórum archivárov*, 2012, roč. 21, č. 2, s. 25-27.

ŠIŠMIŠOVÁ, Karin. Ako ďalej? Analógová či digitálna kópia? In *Genealogicko-heraldický hlas*, 2012, roč. 22, č. 1, s. 63.

TRNOVSKÁ, Miroslava. Zlata Dôňčová v Archíve literatúry a umenia SNK. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 7 – 8, s. 63-65.

VALOVÁ, Mária. Spomienka na Hanu Ponickú. Obrazová galéria vo fondech Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 4, s. 49-54.

VALOVÁ, Mária. Výstava Od dagerotypu po digitálnu fotografiu. In *Fórum archivárov*, roč. XXI, č. 2, apríl – jún 2012, s. 28-29.

VALOVÁ, Mária. Vzácné fotografické techniky v zbierkach Archívu literatúry a umenia SNK v Martine. Dagerotypy, ferotypy a panotypy. In *Knižnica*, roč. 13, 2012, č. 9, s. 65-70.

VALOVÁ, Mária. Fotografická tvorba Pavla Socháňa v zbierkach Archívu literatúry a umenia SNK. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 11 – 12, s. 78-84.

WEISSOVÁ, Ivana. Banská Bystrica – srdce stredného Slovenska na vybraných pohľadniciach a fotografiách Archívu literatúry a umenia SNK v Martine. In *Knižnica*, 2012, roč. 13, č. 7 – 8, s. 54-62.

Výstavy

2011

Výstava: *Tibor Andrašovan v zbierkach Archívu literatúry a umenia*

Autor scenára: Mgr. Martina Božeková, Mgr. Mária Valová, Mgr. Ivana Weissová
Miesto: SNK, Martin

Dátum: 28. 3. – 3. 4. 2011

Výstava: *Odkaz na pergamene* (repríza)

Autor scenára: Ing. Alena Maková
Miesto: Mestské múzeum v Senci

Dátum: 13. 5. – 14. 10. 2011

2012

Výstava: *Od dagerotypu po digitálnu fotografiu*

Autor scenára: Mgr. Mária Valová, Mgr. Ivana Weissová

Miesto: SNK, Martin

Dátum: 26. 3. – 1. 4. 2012

Výstava: *Fedor Fridrich Ruppeltdt – život a dielo* (repríza)

Autor scenára: Mgr. Karin Šišmišová

Miesto: Zasadacia Hotel Pelikán v Lučenci

Dátum: 29. – 30. 6. 2012

Výstava: *Odkaz na pergamene* (repríza)

Autor scenára: Ing. Alena Maková

Miesto: Vlastivedné múzeum v Galante

Dátum: 19. 5. – 15. 9. 2012

Archív Pamiatkového úradu Slovenskej republiky v Bratislave

2011

FRATRIČ, Peter. Mgr. Ilona Cónová. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 44-45.

OROSOVÁ, Martina – ŽAŽOVÁ, Henrieta. *Košická citadela*. Bratislava : Pre Aupark Košice vydala A21, 2011, 192 s. ISBN 978-80-970831-4-4.

OROSOVÁ, Martina. Zánik šľachtického sveta na Slovensku (1918 – 1948). In HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan (Eds.). *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů a FFUK, 2010, s. 195-206. ISBN 978-80-87211-42-7.

OROSOVÁ, Martina. Medzinárodný dunajský veľtrh – náčrt problematiky. In FUKASOVÁ, Daniela – FIALOVÁ, Ivana (Eds.). *Kapitoly z dejín hospodárskeho vývinu Slovenska v medzivojnovom období (1918 – 1939)*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2011, s. 313-335. ISBN 978-80-970666-0-4.

OROSOVÁ, Martina. Odkaz zakladateľov. In *Pamiatky a múzeá : Revue pre kultúrne dedičstvo*, 2011, č. 4, s. 2-9.

OROSOVÁ, Martina. „...v Hlohovci neprísť bolo by pre cestovateľa hriechom...“. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 1-2.

OROSOVÁ, Martina. Recenzia publikácie Vojtech Stašík. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 28-29.

OROSOVÁ, Martina. Akademická maliarka Eva Ricottiová. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 46-47.

OROSOVÁ, Martina. Slovenský pamiatkový ústav 1951 – 1958. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 1-7.

PLÁVKOVÁ, Viera. Halina Mojžišová. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 39.

PORUBSKÁ, Bronislava. Glosy z časopisu Zprávy památkové péče. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 20-21.

PORUBSKÁ, Bronislava. Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 28-29.

REICHARDOVÁ, Juliana. Prírastky knižnice v roku 2010. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 17-29.

REICHARDOVÁ, Juliana. Glosy z časopisu Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege č. 1-1/2010. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 18-21.

REICHARDOVÁ, Juliana. Glosy z časopisu Die Denkmalpflege (Pamiatková starostlivosť). In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 21.

REICHARDOVÁ, Juliana. Glosy z časopisu Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 22-23.

SVĚCHOTA, Lukáš. XV. archívne dni v Humennom na tému Zbierky v archívoch. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 30-33.

SVĚCHOTA, Lukáš. Deň otvorených dverí v Archíve Pamiatkového úradu SR. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 44, s. 32-33.

SVĚCHOTA, Lukáš. Dejiny ochrany pamiatok vo fonde Slovenského pamiatkového ústavu. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 8-12.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Archívne pramene k stavebným dejinám premonštrátskeho kláštora v Lelese. In ADAM, Ján – MOLNÁR, Martin – STARJÁK, Matej (Eds.). *Kresťanstvo v dejinách Zemplína*. Zemplínske múzeum v Michalovciach v spolupráci s Inštitútom histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, 2011, s. 209-223. ISBN 978-80-970812-0-1

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Sakrálna architektúra vo svetle písomných prameňov. In KUBOVÁ, Bernadeta – GOJDIČ, Ivan (Eds.). *Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Trnave 27. a 28. októbra 2010. Trnava : Vydavateľstvo Milan Uličný – BEN, 2011, s. 10-17. ISBN 978-80-968382-6-4.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. K dejinám sakrálnych stavieb v Starom Tekove. In *Studia historica Tyrnaviensia XIII*. Krakov : Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, 2011, s. 92-110. ISBN 978-83-7490-439-1.

ŽAŽOVÁ, Henrieta – BÓNA, Martin. Kostol sv. Michala v Demandiciach. In *Pamiatky a múzea : Revue pre kultúrne dedičstvo*, 2011, č. 4, s. 10-16.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Kláštory a ich význam v slovenských dejinách. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 31.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja. In *Informátor Archívu PÚ SR*, 2011, č. 45, s. 32-33.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Recenzia publikácie RAGAČ, Radoslav a kol. *Zlatý vek cisárskej rezidencie v Holíči v období Františka Štefana I. Lotrinského*. Regionálna rozvojová agentúra Skalica, 2010, 135 s. + DVD. In *Slovenská archivistika*, roč. 46, 2011, č. 1 – 2, s. 133-136.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Anotácia zborníka *Zo starších dejín Svätého Jura*. Kolektívna monografia. Svätý Jur 1209-2009. Ed. Zuzana Štefániková. Vydalo Mesto Svätý Jur, 2010, 87 s. ISBN 978-80-970501. In *Fórum archivárov*, 2011, roč. XX, č. 1, s. 26-27.

2012

OROSOVÁ, Martina (Ed.). *Ročenka pamiatkových výskumov 2010*. Bratislava : PÚSR, 2012, 196 s. ISBN 978-80-89175-55-0.

OROSOVÁ, Martina. Osveta a ľudovýchova v kompetencii Referátu Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave v rokoch 1919 – 1939. In KÁZMEROVÁ, Ľubica a kol. *Premeny vo vzdelávaní a školstve na Slovensku 1918 – 1945*. Bratislava : Historický ústav SAV, Vydavateľstvo Prodam, 2012, 143 s. ISBN 978-80-970302-5-4.

OROSOVÁ, Martina. Osudy rezidencií vyššej šľachty a ich zbierok po roku 1918 a po roku 1945. In FEDERMAYER, Frederik a kol. *Magnátske rody v našich dejinách 1526 – 1948*. Martin : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2012, s. 312-331. ISBN 978-80-970196-6-2.

OROSOVÁ, Martina. Štátny inšpektorát archívov a knižníc na Slovensku v rokoch 1919 – 1939. In *Dejiny : Internetový časopis Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*, roč. 7, 2012, č. 1, s. 30-41. Zodp. red. Darina Vasilová. [on line]. Dostupné na internete: http://dejiny.unipo.sk/Dejiny_1_2012.pdf.

OROSOVÁ, Martina. Návrat k výstave *Staré umění na Slovensku (Praha 1937)*. In KUČEROVÁ BODNÁROVÁ, Katarína

(Ed.). *Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave – Galéria 2011*. Bratislava : SNG, 2012, s. 55-70. ISBN 978-80-8059-172-4.

OROSOVÁ, Martina. Anotácia časopisu *Monument revue*. In *Múzeum*, roč. 58, 2012, č. 4, s. 59.

OROSOVÁ, Martina. Ročenka pamiatkových výskumov 2010 (Notes). In *Pamiatky a múzeá : Revue pre kultúrne dedičstvo : Revue pre kultúrne dedičstvo*, roč. 61, 2012, č. 4, s. 69.

OROSOVÁ, Martina. Editorial. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 3.

OROSOVÁ, Martina. Pamiatkový úrad SR ako vedeckovýskumné pracovisko. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 9.

OROSOVÁ, Martina. Od výšin gotických fiál až po podstienky sedliackych chalúp. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 33.

OROSOVÁ, Martina. Anotácia knihy UHLÍKOVÁ, Kristina. Zdeněk Wirth, prvni dvě životní etapy (1878 – 1939). Praha: Národní památkový ústav, 2010, 302 s. ISBN 978-80-87104-60-6. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 41-42.

REICHARDOVÁ, Juliana. Prírastky knižnice PÚ SR v roku 2011. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 43-52.

REICHARDOVÁ, Juliana. Kláštory – výberová bibliografia z fondu knižnice PÚ SR. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 2, s. 50-52.

SVĚCHOTA, Lukáš. XVI. archívne dni v Slovenskej republike. Verejná správa po roku 1945 v zrkadle archívnych dokumentov. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 31.

ŽAŽOVÁ, Henrieta – HOLOŠOVÁ, Alžbeta. *Dejiny observatória na Trnavskej univerzite 1756 – 1785*. Trnava : Pre Trnavskú univerzitu v Trnave, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave vydalo Vydavateľstvo Charis, s. r. o., 2012, 118 s. ISBN 978-80-8082-566-9.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Pramene k dejinám univerzitného observatória v Trnave. In

HOLOŠOVÁ, Alžbeta a kolektív. *Trnavská univerzita vo svetle dejín*. Trnava : Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave a Krakov : Towarzystwo Słowaków w Polsce, Kraków, 2012, s. 296-302 ISBN 978-83-7490-480-3.

nemecká verzia:

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Quellen zur Geschichte des Universitätsobservatoriums in Tyrnau. In HOLOŠOVÁ, Alžbeta und Kollektiv. *Die Tyrnauer Universität im Licht der Geschichte*. Trnava : Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave a Krakov : Towarzystwo Słowaków w Polsce, Kraków, 2012, s. 339-346. ISBN 978-83-7490-479-7.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Kostol sv. Mikuláša biskupa v Sazdiciach vo svetle archívnych prameňov. In *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb 2011*. Plzeň : Klub Augusta Sedláčka a Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, 2012, s. 131-140. ČR ISBN 978-80-87170-19-9.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Z dejín premonštrátov na Slovensku. In ŠTRBÁK, Ambróz (Ed.). *Jasovskí premonštráti v premenách času. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice : VIENALA, 2012, s. 19-42. ISBN 978-80-8126-068-1.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Premonštrátsky kláštor Blahoslavenej Panny Márie v Bíni. In MAREK, Miloš – LOPATKOVÁ, Zuzana (Eds.). *Studia historica Tyrnaviensia XIV. – XV*. Krakov : Spolok Slovákov v Poľsku a Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2012, s. 44-67. ISBN 978-83-7490-536-7.

ŽAŽOVÁ, Henrieta – SAMUEL, Marián. Kostol Narodenia Panny Márie v Socovciach. (Výsledky archeologického a archívneho výskumu). In *Archaeologia historica*, 2012, roč. 37, č. 2, s. 577-593.

ŽAŽOVÁ, Henrieta – SAMUEL, Marián – GLOCKOVÁ, Barbora – KÜRTHY, Ľuboš. Kostol Narodenia Panny Márie v Socovciach. In *Pamiatky a múzeá : Revue*

pre kultúrne dedičstvo, roč. 61, 2012, č. 4, s. 46-53.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Rehole na území súčasného Slovenska v stredoveku. In *Historická revue*, 2012, roč. XXIII, č. 9, s. 30-36.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Vedecká konferencia Jasovskí premonštráti v premenách času. In *Slovenská archivistika*, 2012, č. 1, roč. 47, s. 193-196.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Bitka pri Rozhanovciach v kontexte slovenských a uhorských dejín. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 22-23.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Editorial. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 2, s. 3.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Patrimonium, kultúra, pohostinnosť. Benediktínske kláštory ako miesto stretnutia. In *Monument revue*, roč. 1, 2012, č. 2, s. 38-39.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Od špitála k nemocnici. Zdravotníctvo, sociálna starostlivosť a osвета v dejinách Slovenska. In *Fórum archivárov*, roč. 21, 2012, č. 4, s. 25.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Anotácia knihy

HAJDUOVÁ, Mária. Archív mesta Košice. Informatívny sprievodca. Košice : Mesto Košice – Archív mesta Košice, 2012, 20 s. In *Fórum archivárov*, roč. 21, 2012, č. 2, s. 34.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Anotácia zborníka GRÓFOVÁ, Mária – LUKAČKA, Ján (Eds.). *Vinicola Carpathensis* (k 65. narodeninám univ. prof. PhDr. Jozefa Baduríka, CSc.). Bratislava : Stimul pre Katedru slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2011, 330 s. In *Fórum archivárov*, roč. 21, 2012, č. 3, s. 30-31.

ŽAŽOVÁ, Henrieta. Anotácia knihy RAGAČ, Radoslav – FIALOVÁ, Ivana. *Tereziánske delikatesy. Theresianische Delikatessen*. Holíč : Mesto Holíč, s. d., 142 s. In *Fórum archivárov*, 2012, roč. XXI, č. 4, s. 33-34.

Spracované na základe podkladov poskytnutých Literárnym archívom Slovenskej národnej knižnice v Martine a Archívom Pamiatkového úradu Slovenskej republiky v Bratislave.

Sereď 1313 – 2013

Pri príležitosti 700. výročia prvej písomnej zmienky o Seredi sa 17. 4. 2013 v starej budove mestského úradu uskutočnila konferencia venovaná dejinám tohto mesta. Hostí privítal organizátor – predseda Občianskeho združenia Vodný hrad Rastislav Petrovič a viceprimátor mesta Ľubomír Veselický.

Okolnosti prvej písomnej zmienky o Seredi a vznik mestského zriadenia auditóriu objasnil Vladimír Rábik z Katedry histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Pripomenul, že touto problematikou sa už podrobne zaoberal aj Vincent Sedlák. Pôvodný sídelný rozsah Serede bol širší a zahŕňal aj chotáre Dolného, Stredného a Horného Čepeňa a obce Dolná Streda. Centrum bolo v Dolnej Strede, neskôr kvôli brodu a vyberanému mýtu prenesené do Serede. Prvá zmienka z 12. 3. 1313 sa zachovala v odpise z roku 1379. Komes Felicián, služobník Matúša Čáka, zničil majetok stúpenca Karola Róberta – ostrihomského arcibiskupa v Dolnej Strede s Kostolom sv. Jakuba st. Arcibiskup Tomáš potom oslobodil miestneho farára od platenia desiatkov vyberaných v Dolnej Strede aj v Seredi a na základe tohto privilégia z roku 1313 sa farnosť zaradila medzi tzv. exemptné, podriadené priamo arcibiskupovi. Sereď bola súčasťou Šintavského panstva, ktoré patrilo kráľovi, kým Dolnú Stredu vlastnil arcibiskup. Pôvodne bola trhovým dňom v Seredi streda, podľa čoho bola aj nazvaná, neskôr bol týždenný trh v sobotu a v Šintave v pondelok. Z mandátu Žigmunda Luxemburského z roku 1421 šintavskému kapitánovi, aby sa zachovávali privilégia mestečka Šintavy, vyplýva, že pred uvedeným rokom získala právny status mestečka a s ňou aj Sereď. Až z confirmácie privilégií pre Sereď,

Šintavu a Senec z roku 1569 je známy rozsah výsad.

Podrobne o privilégiách vydaných pre obyvateľov Serede informovala Erika Javošová zo Slovenského národného archívu (SNA). Na žiadosť Alexeja Turzu bolo Ľudovítom II. vydané 10. 5. 1523 privilégium pre obyvateľov Serede o oslobodení od platenia mýtnych poplatkov. Zachovalo sa však len v prepise v ďalšom privilégiu vydanom cisárom Maximiliánom II. 18. 10. 1569 na požiadanie richtárov, prisázných a obyvateľov mestečiek Sereď, Šintava, Senec a dedín Šintavského panstva. Vydavateľom ďalších dvoch výsadných listín zo 4. 10. 1659 a 24. 3. 1689 bol Leopold I. O vystavenie staršej požiadal nový majiteľ panstva – Pavol Esterházy, aby sa zachovávali privilégiá z roku 1569. Druhé privilégium Leopolda I. bolo vydané len pre obyvateľov Serede na žiadosť Kataríny Thökölyovej, vdovy po Františkovi Esterházym, o konaní slobodných trhov každú sobotu. Jozef Esterházy požiadal o vydania privilégia konať slobodné týždenné trhy na dobytok v utorok a štvrtok cisára Karola VI. Listina bola vydaná 13. 5. 1714. Prednášajúca podrobila týchto 5 hospodárskych výsadných listín detailnému diplomatickému rozboru.

Hlavnou témou príspevku Gábora Strešňáka z Mestského múzea v Senci bol hrad a hradné panstvo Šintava v majetkovo-právnych delbách Esterházyovcov v druhej polovici 17. storočia. Synovia Mikuláša (1583 – 1645), Pavol (1635 – 1712) a František (1641 – 1685) sa 11. 11. 1660 dohodli na delbe majetku, pričom Šintavu získal František. Pavol, ktorý získal Forchtenstein a Eisenstadt v Burgenlande, kvôli strategickej polohe a rodovému vzťahu

k Šintave, ju nechcel opustiť, preto bola neskôr 27. 5. 1670 v Trnave uzavretá dohoda o zálohovaní časti Šintavského panstva. Pavol ju získal za ročný nájom 4 000 zlatých a dom v Bratislave. V ďalších rokoch sa nájomná zmluva predlžovala a postupne znižoval nájom na 2 000 zlatých v roku 1680. V čase, keď sa mal František zosobášiť s Helenou Illesházyovou, boli vydané v roku 1661 inštrukcie úradníkom, ako stolovať. Vďaka tomuto prameňu poznáme jedlá a nápoje, ktoré sa objavili na stole zemepána, provizora, kuchárov či hudobníkov.

Peter Keresteš zo Štátneho archívu v Ivanke pri Nitre analyzoval písomnosti o seredskom mýte a mostoch na Váhu, ktoré sa zachovali vo fonde Nitrianskej župy z rokov 1717 – 1823. Pôvodne stál most a mýto sa vyberalo v Šintave, ale neskôr kvôli zmenenému toku Váhu v Seredi. Nájomcom mýta bol v rokoch

1797 – 1823 Štefan Henc, úspešný obchodník so stavebným drevom. Po Váhu sa splavovalo drevo, denne sa vybrali mýtné poplatky vo výške 13 – 60 zlatých, ročný zisk v roku 1819 bol až 11 000 zlatých. Mýtné tarify určovali stolice, najstaršie týkajúce sa Serede pochádzajú z roku 1726. Pre Esterházyovcov bol prenájom veľmi nevýhodný, napr. v roku 1785, keď príjem dosiahol výšku 1 700 zlatých, len 600 zlatých získali vlastníci Esterházyovci, navyše sa starali o opravy mosta. Ničili ho hlavne ľadové kryhy a povodne. Prácu na 200 m dlhom moste z dubového dreva zabezpečovala Nitrianska župa, hlavne sa ich zúčastňovali poddaní zo Serede a Šintavy. Okrem veľkého mosta boli postavené aj 2 menšie a 1 panský. V Seredi sa nachádzala aj tridsiatková stanica.

Hlavná ulica v Seredi na dobovej pohľadnici z roku 1923 (Zbierka Rastislava Petroviča)

Radoslav Ragač zo SNA priblížil osudy najstarších seredských fabrik. Po revolúcií v rokoch 1848 – 1849 bývalé veľkostatky, závislé od práce poddaných, zvládali prechod na kapitalistické podnikanie veľmi ťažko, hospodárstvo nefungovalo. V okolí Serede sa pestovala cukrová repa a už v roku 1845 pracoval cukrovar. Panstvo Sered' získali D'Héiniovci pôvodom z Francúzska. Postupne naštartovali ekonomický rozvoj panstva a vývoj Serede na jedno z industriálnych centier Bratislavskej župy. Už v roku 1860 bolo podľa štatistik v župe 5 parných strojov, z toho 3 v Bratislave, 1 v Trnave a 1 v Seredi. Prvé továrne boli založené v 60. rokoch 19. storočia. Základom bolo pestovanie technických plodín (kukurica, čakanka a pod.), obchod s drevom a tehliarstvo. Spomínaný cukrovar bol na prelome 50./60. rokov 19. storočia prebudovaný na parný mlyn (neskôr Franck, továreň na kávoviny), okolo roku 1865 bol Samuelom Weiszom založený podnik na výrobu liehovín a likérov, v 70. rokoch 19. storočia vznikla strojárna fabrika zameraná na výrobu poľnohospodárskych strojov (Friedmann a Würsing, od 1892 Perl a spol.). Po roku 1868 vznikla adaptáciou pôvodného cukrovaru továreň na výrobu škrobu, neskôr rozšírená o výrobu cigórie. Pred rokom 1880 Móric Steiner založil výrobnú na špódium – kostné uhlie, Maximilián Deutsch syráreň, na majetku Esterházyovcov v Strednom Čepeni bola panská tehelňa adaptovaná na veľkú fabriku a pod. Dôležitú úlohu v rozvoji zohrala železničná doprava, vznikla stredná trieda – strojníci, mechanici, učelia, bankári, lekári, nastal zlatý vek Serede, ktorý odráža aj zachovaná architektúra z druhej polovice 19. a začiatku 20. storočia.

Veronika Keresztes zo Štátneho archívu v Bratislave sa zamerala na seredský hasičský spolok. Už Jozef II.

vydal nariadenia týkajúce sa protipožiarnej ochrany, ale stratili platnosť a v 19. storočí sa o zavedenie opatrení snažila Miestodržiteľská rada a neskôr Ministerstvo vnútra. Bratislavská župa vydala dočasný protipožiarny poriadok v roku 1864 a nový v roku 1889. V Seredi vznikol spolok v roku 1872 a bol určený skôr pre zámožných, pretože sa platilo vysoké členské. Konečná verzia stanov bola schválená až v roku 1885, ale počiatočné nadšenie opadlo, často sa menilo vedenie spolku, problémy boli pri hasení, pretože obyvatelia odmietali poskytnúť vozy na prevoz hasičských striekačiek a pod. Zaujímavý bol však spoločenský život, veľké oslavy sa uskutočnili napr. 20. 8. 1890, keď bola vysvätená zástava spolku.

Každodenný život v Seredi vo svetle dobovej tlače predstavila Veronika Nováková zo šalianskej pobočky Štátneho archívu v Bratislave. Poskytla prehľad o článkoch uverejňovaných v miestnych novinách *Közvélemény – Vágszeredi híradó* (Verejná mienka – Seredské noviny). Vychádzali od 21. 8. 1902 do januára 1913, tlačené boli v Nitre a hlavným redaktorom bol Karol Salgo. Články boli v maďarskom a nemeckom jazyku, prinášali správy zo zasadnutí mestskej rady, voči ktorej boli opozičné. Snažili sa o vytvorenie okresu so sídlom v Seredi, neuspeli, ale bojovali aj o otvorenie meštianskej školy, čo sa podarilo v roku 1910. Prinášali správy o činnosti spolkov – Seredský kruh, Seredský okrášľovací spolok, židovské spolky, zaujímavé reklamy a i.

Obsah sčítacích hárkov zo sčítania obyvateľov Serede z roku 1930 predstavila Eva Vrabcová zo SNA. Na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi vyplňali hárky sčítací komisári, kým v Čechách a na Morave majitelia bytov. K národnosti sa hlásili obyvatelia podľa materinskej reči, teda aj Židia boli príslušníkmi maďarskej národnosti, ak ich materinskou rečou bola

maďarčina a pod. V Seredi stálo 637 domov aj s cigánskym táborom, žilo tu 5569 obyvateľov a 103 cudzincov. Dozvedáme sa z nich o zastavanosti Serede, mnohé ulice ešte neboli pomenované, o najčastejších priezviskách Navrátil, Stoklas, Horváth. Hárky obsahujú detailné údaje o obyvateľoch, ich pôvode, veku, bydlisku. Okrem demografických údajov je zapísané aj povolanie a zamestnanie obyvateľov. Sú dôležitým prameňom aj pre poznávanie miestopisu Slovenska, pretože sú v nich podrobne zmapované aj osady, horárne, ubytovne, pustý, hrady, atď. Využívajú sa pri sociologických, genealogických výskumoch, pri skúmaní migrácie, regionálnych dejín a pod. Uložené sú v Slovenskom národnom archíve v Bratislave.

S príspevkom Náhrobné pamiatky klanu Thurzo a náhrobné pamiatky v Seredi vystúpila Zuzana Ludiková zo Slovenskej národnej galérie. Turzovci vlastnili Šintavské panstvo od roku 1523 do roku 1636. Najstaršie známe pohrebne miesto Turzovcov je v Kostole sv. Jakuba v Levoči, kde bol pochovaný Alexej Turzo. Jeho synovec František, ktorý mal byť pôvodne kňazom a mal titul nitrianskeho biskupa, sa oženil s Barbarou Kostkovou. Od kráľa získal bytčianske, lietavské a čiastočne oravské hradné panstvo. Novým pietnym miestom sa stala Bytča, ale stúpenci Štefana Bočkaja počas povstania kostol v Bytči vyplenili a náhrobky Esterházyovci premiestnili do Rajca a Domaniže. Manželka Juraja Turzu Alžbeta Coborová dala náhrobok jemu a synovi Imrichovi vybudovať na Oravskom hrade. Tretia línia Turzovcov, tzv. bojnickí baróni mali pietne miesto v Hlohovci a okrem Šintavského panstva vlastnili aj Hlohovecké a Tematínske. Podľa zistení zdrojmi inšpirácie pri tvorbe náhrobníkov Turzovcov boli Salmovské v Rakúsku. Aj v Seredi sa nachádzajú

renesančné náhrobky z neznámej viedenskej dielne, neboli však vyhotovené pre Turzovcov, ale ich kastelánov na Šintavskom hrade. Pôvodný kostol v Seredi zanikol a do novej stavby bol prenesený náhrobok Fridricha Rottenbergera, ktorý zomrel 28. júla 1589 a neznámeho rytiera v zbroji pochádzajúci z prvej polovice 17. storočia. Mohol byť vyhotovený pre jedného z oblúbených familiárov Turzovcov.

O nové poznatky o seredskom kaštieli sa podelil Rastislav Petrovič z Krajského pamiatkového úradu v Trnave. Vonkajší Šintavský hrad bol prebudovaný na kaštieľ, známy nielen zo zachovaných plánov, ale aj inventárov. Nové poznatky sa získali počas rekonštrukčných prác v tzv. bastióne v rokoch 2009 – 2012. Odkrytá bola mozaiková podlaha z roku 1841, zistili sa nápisy na komíne z roku 1885 a 1897, keď sa tu zabil 12-ročný chlapec – pokrývačský pomocník. Ďalšie nápisy na pilieri v kazematách pochádzajú z rokov 1665 a 1688 a najstaršie zachované krovy v kaštieli podľa výsledkov dendrochronologického výskumu z prelomu rokov 1761/1762, teda z čias barokovej prestavby objektu Františkom Esterházym. Nezvyčajný objekt neznámej funkcie v južnom krídle kaštieľa nájdený v roku 1987 bol referujúcim nanovo interpretovaný ako súvisiaci s pestovaním špargle.

Účastníci konferencie mali po ukončení prednášok možnosť navštíviť mestské múzeum sídliace v budove bývalej fary, v kostole si pozrieť dva renesančné epitafy, či zúčastniť sa prehliadky kazemát bastióna kaštieľa. Usporiadatelia, ktorým k vydarenému podujatiu blahoželáme, plánujú príspevky v krátkom čase publikovať v zborníku.

Henrieta Žažová
Archív Pamiatkového úradu SR

Heraldika a genealógia očami súčasníka.

4. odborný seminár venovaný pomocným vedám historickým

V poradí štvrtý odborný seminár venovaný pomocným vedám historickým pod názvom Heraldika a genealógia očami súčasníka sa konal na pôde Prešovskej univerzity v Prešove dňa 24. apríla 2013. Podujatie zorganizoval Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove (FF PU), konkrétne vedúca Katedry archívniectva a pomocných vied historických Mgr. Marcela Domenová, PhD. v spolupráci so Slovenskou genealogicko-heraldickou spoločnosťou a Slovenským národným archívom.

Na seminár prijal pozvanie riaditeľ Slovenského národného archívu a zároveň aj predseda Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti a Spoločnosti slovenských archivárov PhDr. Radoslav Ragač, PhD. Pre pracovné povinnosti sa ospravedlnil Mgr. Milan Šišmiš zo Slovenskej národnej knižnice v Martine, tajomník Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti. Podujatie otvorila riaditeľka Inštitútu histórie FF PU pani doc. PhDr. Ľubica Harbuľová, CSc.

PhDr. Radoslav Ragač, PhD. sa vo svojom výskume zaoberá aj heraldikou a genealógiou a jeho prednáška mala názov *Genealógia a heraldika v kontexte pomocných vied historických. Situácia na Slovensku po roku 1989*. Vo svojej prednáške priblížil prítomným pomocné historické vedy, najmä genealógiu a heraldiku, ich vývoj a význam. Potom sa

venoval situácii na Slovensku po roku 1989.

V rámci tejto časti prednášky predstavil aj Slovenskú genealogicko-heraldickú spoločnosť (SGHS), ktorá vznikla v roku 1991 v Martine na podporu tých, ktorí sa venujú štúdiu príbuzenských vzťahov rodín so vzťahmi k územia Slovenska, genealógii, heraldike a iným príbuzným disciplínam. Spoločnosť od začiatku svojej činnosti vydáva dvakrát ročne periodikum Genealogicko-heraldický hlas a ďalšie publikácie. Niektoré z nich aj prezentoval v rámci predstavenia edičnej politiky SGHS.

Prítomných oboznámil s možnosťou štúdia matrík, a to nielen v štátnych archívoch a ich pobočkách, ale už aj prostredníctvom internetu. Zmienil sa aj o genealógoch, ktorí na požiadanie zostavujú rodokmene.

Účastníkov zaujímavá prednáška upútala a v diskusii mu položili niekoľko otázok. Na záver možno konštatovať, že sa podujatie vydarilo, podobne ako po minulé ročníky. Dúfajme, že sa o rok uskutoční už piaty ročník tohto špecifického odborného seminára venovaného ďalším pomocným vedám historickým.

Valéria Pulenová
Inštitút histórie FF PU Prešov

Čo sa deje v Slovenskom národnom archíve? (Alebo od výstavy cez zborník po Deň otvorených dverí)

Mnohí ľudia z okolia si v pondelok 6. mája 2013 všimli, že v areáli Slovenského národného archívu boli hasiči. Nie, neľakajte sa, nič nezohorelo, nič nezalialo, tentokrát žiadna katastrofa. V Slovenskom národnom archíve sa za účasti početnej laickej i odbornej verejnosti z radov archivárov, historikov, múzejníkov, zástupcov Krajského veliteľstva Hasičského a záchranného zboru SR, Dobrovoľného hasičského a záchranného zboru mesta Bratislavy, členov Spoločnosti Ferdinanda Martinenga a samozrejme aj za hlasnej prítomnosti spomenutej hasičskej techniky konala vernisáž novej výstavy pod názvom „Čo ste hasiči, čo ste robili...“. Ako to evokuje aj samotný názov, výstava je venovaná hasičom, ich práci a organizovaniu hasičstva v dejinách Slovenska.

Okrem množstva dokumentov z 80. rokov 20. storočia môžu návštevníci výstavy vidieť aj tie omnoho staršie. Najstarší vystavený dokument pochádza z roku 1655. Ide o v slovenčine napísaný príkaz Imricha Cobora, v ktorom prísne nariaďuje obciam a mestečkám na svojich panstvách Holíč, Šaštín a Ostrý Kameň, aby dbali na ochranu pred ohňom. Vývoj protipožiarnych opatrení z mestského prostredia v minulosti dokumentuje vystavený protipožiarny poriadok mesta Krupina z roku 1858 a na celokrajinskej úrovni patenty Márie Terézie a Jozefa II. z druhej polovice 18. storočia.

To, že svoje povinnosti nielen pri ochrane pred požiarom, ale aj po ich vypuknutí, mali aj predstavitelia cechov, sa návštevník výstavy môže dozvedieť napríklad aj z protipožiarneho nariadenia vydaného v roku 1798 pre kožušnícky, súkennický a tkáčsky cech v Žiline, ktoré určuje úlohy jeho členov počas požiarov

a vstupnú povinnosť mladých majstrov zabezpečiť vedro na hasenie.

Vôbec po prvýkrát sú verejne vystavené diplomy Ferdinanda Martinenga (1821 – 1895), zakladateľa a prvého veliteľa bratislavského Dobrovoľného hasičského spolku. Tieto nielen svojim obsahom, ale aj svojím umeleckým vyhotovením veľmi pútavé diplomy boli udelené F. Martinengovi rôznymi európskymi hasičskými spolkami, medzi ktorými môžeme spomenúť napríklad Dobrovoľný hasičský zbor v rumunskom Arade, Dobrovoľný hasičský spolok v Klagenfurte, či Banskoštiavnický dobrovoľný hasičský spolok.

Slovenský národný archív ich získal pred niekoľkými rokmi na základe akvizičnej činnosti a všetky prešli odborným ošetrením a reštaurovaním poškodených častí. Viacero archívnych dokumentov poukazuje na ničivé požiare, ktoré majú často až fatálne dôsledky. Asi najznámejším objektom zasiahnutým požiarom, ktorý má svoje miesto aj na výstave, je Bojnický zámok. Návštevníci si môžu prezrieť nielen technickú dokumentáciu s označením miesta vzniku požiaru a fotografie po požari, ale aj podrobné hlásenie o vzniku a priebehu tohto požiaru.

Ďalšia časť výstavy je venovaná vývoju hasičskej techniky a technickému vybaveniu od konca 19. až do polovice 20. storočia. Okrem rôznych letákov a prospektov je vystavených aj množstvo fotografií. V oblasti technického rozvoja sa dlhé roky angažoval aj Jozef Schurmann. Bol autorom mnohých zlepšovacích návrhov, medzi ne patrila aj tzv. hmlová prúdnic, na ktorú aj s dvomi spolupracovníkmi získal v roku 1960 patent. Na výstave je možné vidieť nielen fotografie a dokumentáciu súvisiacu

s prihlásením tohto patentu, ale aj viaceré osobné dokumenty, vysvedčenia a vyznamenania, ktoré Jozef Schurmann

získal počas svojho dlhoročného pôsobenia v hasičskom zbore.

Vernisáž výstavy *Čo ste hasiči, čo ste robili...* Foto: SNA.

Najpestrejšiu časť výstavy však tvoria rôznofarebné plagáty s výstižnými heslami a vreckové kalendáre s protipožiarnymi motívami, ktoré vydávala Dobrovoľná požiarna ochrana Slovenskej republiky. Možno menej farebné a umelecky dokonalé, ale o to vtipnejšie, sú v minulosti veľmi obľúbené bleskovky. Ich spoločnou úlohou bolo šíriť protipožiarnu osvetu medzi dospelými, ale i deťmi a mládežou. Nielen na obdiv, ale aj na podrobnejšie preštudovanie je voľne prístupné väčšie množstvo hasičských tlačí a publikácií, najstaršie pochádzajú z konca 19. storočia.

Už tradične je výstava zaujímavých archívnych dokumentov doplnená aj

viacerými trojrozmernými predmetmi, ktoré Slovenský národný archív zapožičal zo súkromných zbierok. Asi najvýraznejšia je slávnostná zástava seneckého Dobrovoľného hasičského spolku z roku 1925, ale zaujme aj uniforma dobrovoľného hasiča z prelomu 60./70. rokov 20. storočia, či hasičské plátenné vedro z prelomu 20./30. rokov 20. storočia, ktoré bolo jednou z prvých pomôcok používaných Zemskou hasičskou jednotou na Slovensku.

Výstava je výsledkom aktívnej spolupráce všetkých oddelení Slovenského národného archívu a má snahu predstaviť význam protipožiarnej ochrany v priereze storočí a upriamiť

pozornosť na vybrané aspekty organizovania hasičstva na Slovensku vo svetle archívnych dokumentov. Pre všetkých záujemcov bude prístupná až do konca augusta 2013 v pracovných dňoch od 8,00 do 15,00 hod.

Pri príležitosti stretnutia kolegov a priateľov bol po otvorení výstavy do života uvedený aj najnovší zborník z jesennej konferencie organizovanej Slovenským národným archívom.

Záchranári s vozidlom pred budovou SNA počas vernisáže výstavy. Foto: SNA.

Zborník s rovnomeným názvom *Od špitála k nemocnici. Zdravotníctvo, sociálna starostlivosť a osвета v dejinách Slovenska* s úctyhodným rozsahom 556 strán pre momentálny nedostatok čerstvej krvi pokrstil riaditeľ archívu Radoslav Ragač kvalitným červeným vínom.

Nie do roka a do dňa, ale presne o mesiac, vo štvrtok 6. júna 2013, pri príležitosti Medzinárodného dňa archívov, Slovenský národný archív už po piatykrát otvoril svoje brány verejnosti. Celému Dňu otvorených dverí SNA predchádzala aktivita niektorých bádateľov na sociálnych sieťach, ktorí asi nepochopili oznam o zatvorení bádateľne pre

verejnosť pri príležitosti konania Dňa otvorených dverí. Možno aj podľa hesla aj zlá reklama je reklama, ale určite najmä kvôli zaujímavému programu, privítal Slovenský národný archív v tento deň vo svojich priestoroch takmer tri stovky návštevníkov zložených z predškolákov, žiakov základných škôl, študentov stredných škôl, seniorov a záujemcov z radov širokej laickej verejnosti.

Pre tých najmenších bola azda najväčším lákadlom prisľúbená účasť hasičskej techniky s odbornými prednáškami a ukážkami, avšak v tomto prípade rozvodnený Dunaj zmenil plány organizátorov a hasiči boli potrební inde. Napriek tomu pripravené aktivity

hravou formou predstavili deťom prácu hasičov. Pre tých väčších sme zorganizovali už tradičné prehliadky budovy archívu vrátane návštevy priestorov bádateľne archívu, reštaurátorských a konzervátorských dielní a archívnych depotov. Pracovníci archívu si pre návštevníkov pripravili viaceré ukážky svojej odbornej činnosti, aj špecializovaná knižnica SNA prezentovala

niektoré zo svojich najstarších a najzaujímavejších pokladov. Azda najnavštevovanejšie sú vždy pracoviská oddelenia ochrany archívnych dokumentov, tento rok jeho pracovníci predviedli postupy záchrany historických fotografií a negatívov, prípravu tureckých papierov, opravu poškodenej knižnej väzby či toľko spomínanú digitalizáciu archívnych dokumentov.

Deň otvorených dverí Slovenského národného archívu. Foto: SNA.

Po prvýkrát boli súčasťou celého podujatia aj viaceré odborné prednášky. V kinosále archívu mohli návštevníci sledovať dokumentárne filmy o reštaurovaní a výrobe pergamenu s odborným komentárom vedúcej oddelenia ochrany archívnych dokumentov SNA Aleny Makovej a prezrieť si tu menšiu výstavku pergamenových kódexov a listín. V priestoroch bádateľne archívu riaditeľ Slovenského národného archívu Radoslav Ragač v prednáške pod názvom Ako pečatili naši predkovia priblížil verejnosti

historické spôsoby overovania dokumentov pečatami. Táto časť programu zaujala najmä mladších účastníkov. Pre tých zrelších bola veľkým prínosom prednáška Petra Kurhajca, predsedu Spoločnosti Ferdinanda Martinenga, o odkaze Ferdinanda Martinenga, zakladateľa a prvého veliteľa bratislavského Dobrovoľného hasičského spolku, pre dnešok.

Málokto tušil, že v areáli Slovenského národného archívu sa nachádza dosiaľ neznámy bunker z obdobia II. svetovej vojny. Všetci

Bunker v areáli Slovenského národného archívu. Foto: Pavel Súra.

návštevníci, ale i pracovníci archívu doň mohli nahliadnuť a z odborného výkladu zabezpečeného pracovníkom Vojenského historického ústavu sa okrem iného dozvedieť, že ide dokonca o veliteľské stanovisko. Zaujímavosťou z radov verejnosti mohli v rámci podujatia konzultovať s prítomnými odborníkmi prinesené historické dokumenty, túto ponuku síce nevyužil nikto, na druhej strane nemenovaný darca doniesol a bezodplatne daroval do zbierok Slovenského národného archívu niekoľko fotografií slovenských miest zo začiatku 20. storočia. Aj touto cestou mu ďakujeme.

O tom, že Deň otvorených dverí Slovenského národného archívu splnil hlavný cieľ organizátorov a prilákal nielen odbornú, ale i širšiu verejnosť, určite svedčí aj neohlásená návšteva generálneho riaditeľa sekcie verejnej správy MV SR Ing. Adriána Jenča, ale najmä mnohé pozitívne ohlasy, ktoré boli do archívu doručené.

Veríme že všetky aktivity, ktoré Slovenský národný archív doteraz pripravil a pripravuje v blízkej, či vzdialenejšej budúcnosti, budú prínosom a možno tak trochu i inšpiráciou pre celú slovenskú archívársku obec.

Daniela Tvrdoňová
Slovenský národný archív

Slovo, písmo, obraz a znak – komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku

Dňa 12. júna 2013 sa v budove Univerzity Komenského v Bratislave na Šafárikovom námestí 6, v posluchárni Š 424 – teda na pôde *alma mater* mnohých prednášajúcich i účastníkov konferencie – konala konferencia pod názvom *Slovo, písmo, obraz a znak – komunikácia na Slovensku na prelome stredoveku a novoveku*. Konferenciu zorganizovala Katedra archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v spolupráci s Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied, Slovenskou historickou spoločnosťou pri SAV a Sekciou archívniectva a PVH pod záštitou dekana Filozofickej fakulty Univerzity Komenského prof. PhDr. Jaroslava Šušola, PhD.

Konferenciu otvoril vedúci Katedry archívniectva a PVH doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc. Privítal všetkých účastníkov a pozdravil ich na pôde najstaršej univerzity na Slovensku, na jednej z jej prvých fakúlt.

Samotná konferencia bola rozdelená do niekoľkých blokov. Prvý blok moderoval dlhoročný vedúci Katedry archívniectva a PVH prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc., ktorý otvorili svojimi príspevkami pracovníčky oddelenia novoveku Historického ústavu SAV v Bratislave. Diana Duchoňová vo svojej prednáške skrytej za zaujímavý názov „*Považujem za dôležité informovať vás...*“ predstavila komunikáciu v aristokratickom prostredí v období raného novoveku na príklade rodinného a dvorského prostredia. Nadväzujúc na predrečníčku Anna Fundárková informovala o výsledkoch svojho bádania v rovnomennom príspevku, avšak so zameraním sa na komunikáciu aristokracie v politickom prostredí,

v ktorom sa stretávame s dôležitým fenoménom patronátu a vzájomnej pomoci na ceste po politickom a mocenskom rebríčku. Frederik Federmayer informoval o *pečatiach kráľovského úradníka Lukáša Eckera* (†1643) a dokumentoval tak skutočnosť, že aj sfragistické pamiatky možno považovať za prameň výskumu spoločenskej komunikácie. Prvý blok uzavrela členka Katedry všeobecných dejín FiF UK Daniela Hrnčiarová *vzájomnou komunikáciou strán zainteresovaných v azylovom konaní*.

Po krátkej prestávke rokovanie pokračovalo v druhom bloku moderovanom doc. PhDr. Frederikom Federmayerom, PhD., ktorý otvoril Peter Keresteš zo Štátneho archívu v Nitre. Vo svojom vystúpení sa zameril na *inštitúciu slobodníctva a slobodnícke listiny na majetkoch Nitrianskeho biskupstva v 16. až 18. storočí*. Vedúci Katedry slovenských dejín FiF UK prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc. osvetlil *spôsoby a problémy pri komunikácii kráľovského dvora a dvorských hodnostárov s hodnovernými miestami*, ktorými nás preniesol do obdobia stredoveku a na konkrétnych príkladoch zážitkov dvorských hodnostárov dokumentoval ich ťažkú pozíciu pri úradnom výkone často spojenú s bojom o holý život. Tento blok uzavrel príspevok externého doktoranda Roberta G. Marettu nazvaný *Diplomatická produkcia archidiakonátov na Slovensku na konci stredoveku*, v ktorom v krátkosti priblížil cirkevnú štruktúru a podrobne analyzoval zachovanú písomnú produkciu z rokov 1490 – 1526.

Po obednej prestávke rokovanie konferencie pokračovalo v treťom bloku moderovanom Jurajom Roháčom, ktorý otvoril referát Anny Maslikovej nazvaný

Komunikácia na prelome 16. a 17. storočia na príklade úradnej agendy Trenčianskej stolice. Zuzana Nemcová z KAA PVH FiF UK presvedčila o tom, že *štatúty* sú istým spôsobom komunikácie mestskej správy s obyvateľmi. *Kultúrny mecenát ako spôsob sociálnej komunikácie* zaujal Radoslava Ragača zo SNA, veď umenie je skutočne silným spôsobom nielen na vyjadrenie myšlienok a pocitov, ale i spôsobom komunikácie medzi jednotlivými generáciami ľudskej spoločnosti.

Posledný blok rokovania viedol doc. PhDr. Juraj Šedivý, MAS, PhD. a príspevkom „*Prudentes et circumspecti...*“ *Listy adresované Trnave a Trnavčanom na začiatku novoveku* ho otvoril doc. Juraj Roháč. S doc. PhDr. Vladimírom Segešom, PhD. z Vojenského historického ústavu v Bratislave sme sa pomyselné ocitli v zvláštnom svete hier – venoval sa *stredovekým viedenským kartám a ich komunikačnému posolstvu*. Bodku za rokovaním dal svojim vystúpením na tému *Formy vnútornej a vonkajšej komunikácie stolíc* prof. Leon Sokolovský, ktorý viedol aj následnú diskusiu. V nej vystúpil

emeritný prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc. Vyjadril potešenie a spokojnosť, že sa katedra odhodlala a rozhodla zorganizovať konferenciu so zaujímavými podnetnými informáciami v jednotlivých príspevkoch, ale aj nádej, že neostane iba pri jednej konferencii, no stane sa z nej tradícia, ktorá bude zdobiť meno Katedry archívniectva a PVH FiF UK v Bratislave. Záverečné poďakovanie prednášajúcim i účastníkom podujatia zaznelo z úst doc. Roháča.

Veľmi milým prekvapením bola vysoká účasť, ktorá pomohla vytvoriť príjemné prostredie. Na tomto mieste by som chcela poďakovať všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom pomáhali pri organizácii. Všetky príspevky budú publikované v zborníku. Dúfame, že sa o rok uvidíme na druhom ročníku konferencie KAA PVH FiF UK v Bratislave venovanom inej a rovnako zaujímavej téme.

(Redakčne krátené a upravené.)

Anna Masliková
Katedra archívniectva a PVH FiF UK

Jún v znamení udeľovania vyznamenaní archivárom...

Mesiac jún priniesol niekoľko verejných ocenení práce našich archivárov/reštaurátorov.

V stredu 5. júna 2013 v Obradnej sieni banskobystrickej radnice odovzdal veľvyslanec Maďarska v Slovenskej republike Csaba Balogh riaditeľovi pobočky Štátneho archívu v Banskej Bystrici PhDr. Igorovi Grausovi, PhD. vyznamenanie prezidenta Maďarska – Zlatý kríž za zásluhy o archívny prieskum spoločnej maďarsko-slovenskej historickej minulosti. Vyznamenanie – Zlatý kríž za zásluhy – sa udeľuje aj občanom iných štátov ako je Maďarsko, ktorí sa zaslúžili o napredovanie Maďarska, o zveľádovanie všeobecných ľudských hodnôt, za dosiahnutie významných zásluh alebo príkladnú činnosť.

V piatok 14. júna 2013 sa v priestoroch Holíčskeho zámku uskutočnilo slávnostné zasadnutie mestského zastupiteľstva, na ktorom primátor Holíča Zdenko Čambal odovzdal ocenenia mesta. Tohtoročné ocenenia získali piati jednotlivci a jedna organizácia.

Medzi piatimi ocenenými bol aj riaditeľ Slovenského národného archívu a predseda Spoločnosti slovenských archivárov PhDr. Radoslav Ragač, PhD., ktorému udelili čestné občianstvo mesta Holíč za publikácie o dejinách mesta Holíč zachytávajúce obdobie a aktivity Františka Štefana Lotrinského, ktoré významne prispeli k obohateniu duchovných a kultúrnych hodnôt a k zviditeľneniu mesta.

V pondelok 24. júna 2013 v Národnom archíve na pražskom Chodovci sa uskutočnilo slávnostné odovzdávanie medailí Za zásluhy o české archívnictvo. Medailu si prevzalo 20 ocenených archivárov nielen z ČR, ale aj Francúzska, Rakúska i Slovenska. Z rúk námestníka ministra vnútra pre verejnú správu a legislatívu Pavla Koláča si ocenenie prevzal aj doc. Ivan Galamboš zo Slovenského národného archívu.

Všetkým trom oceneným srdečne blahoželáme!

Júlia Ragačová
MV SR – OAR

Do vašej knižnice

Na deň svätých Cyrila a Metoda 5. júla 2012 bol v Katedrále sv. Emeráma v Nitre slávnostne vyhlásený rok svätých Cyrila a Metoda. Rok 2013 je rokom, keď si nielen kresťanská, ale i historická obec pripomínajú 1150. výročie príchodu byzantskej misie na Veľkú Moravu. Pri

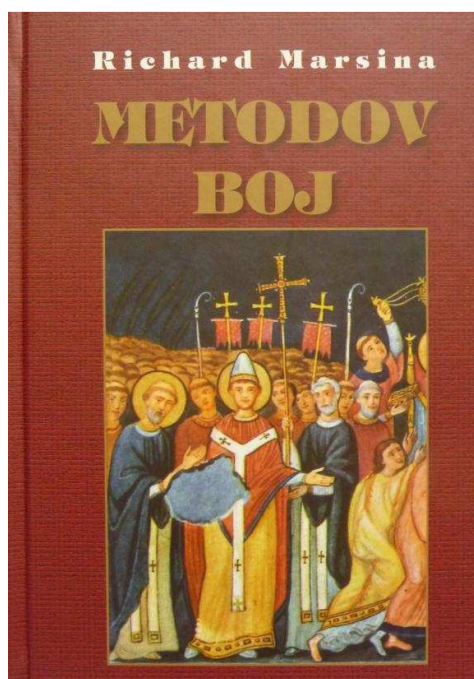
tejto príležitosti vyšli a vychádzajú viaceré publikácie, uskutočnili a uskutočnia sa viaceré odborné podujatia, ktorých výstupy budú publikované. Pre čitateľov Fóra archivárov predstavujeme aspoň niektoré z nich.

MARSINA, Richard. *Metodov boj*. Bratislava : Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2012, 3. doplnené vydanie, 200 s. ISBN 978-80-8061-647-2

V predslove k 3. doplnenému vydaniu (1. v roku 1985, 2. v roku 2005) sa autor zamýšľa nad blížiacim sa cyrilo-metodským výročím, pripomenutím si príchodu Konštantína a Metoda, ich misie a prínosu. Zdôraznil, že bratia prišli do krajiny s polstoročia prebiehajúcou kristianizáciou misionármi najmä z bavorskej oblasti i to, že povolenie používať pri bohoslužbách slovanský jazyk schválil už v roku 869 pápež Hadrián II. Hlavný význam cyrilo-metodskej misie vidí v prehlbovaní a zdokonaľovaní prenikania kresťanských prvkov do spoločnosti, zavedení nového spoločenského poriadku a uplatňovaní nových právnych zásad v každodennom živote.

Zmieňuje sa tiež o v súčasnosti nehistorickom označovaní cyrilo-metodskej tradície ako o mýte napriek tomu, že z historického hľadiska nemožno za mýtus označiť niečo, čo dokladajú historické pramene.

Po krátkom úvode nasleduje sedem pôvodných, čiastočne doplnených a rozšírených kapitol, doplnenia podrobnejšie rozvádzajú, či interpretujú pôvodné formulácie. Prvá kapitola nepodáva len prehľad o zachovaných historických prameňoch, ktoré možno deliť na diplomatické (listy a listiny) a naračné (anály, kroniky, životopisy, legendy, zákonníky, príležitostné práce

oslavného či opisného charakteru), z hľadiska ich vzniku na tie, ktoré vznikli v období Veľkej Moravy (833 – 906) či bezprostredne pred ním i po ňom a na tie, ktoré vznikli neskôr na základe starších pôvodných prameňov, ale venuje sa tiež ich hodnovernosti. Jednotlivé pramene sú podrobne rozobrané. Druhá kapitola sa venuje Veľkej Morave – približuje geopolitický priestor stredného Dunaja od 7. storočia po vznik Nitrianskeho kniežatstva i samotnej Veľkej Moravy, ale tiež problematike súvisiacej s lokalizáciou Veľkej Moravy niektorými historikmi na územie dnešného Srbska. Byzantskú misiu (863 – 867) rozoberá tretia kapitola.

Analyzuje Rastislavovo vyspelé politické myslenie v súvislosti s jeho uvedením si dôležitosti začlenenia Veľkej Moravy pod pôsobnosť Pápežskej stolice v Ríme. Venuje sa posolstvu do Ríma i Konštantinopolu k Michalovi III., približuje bratov Konštantína a Metoda, osvetľuje ich možnú cestu do nového pôsobiska i prvé úlohy – zriadenie školy na prípravu duchovných schopných slúžiť liturgiu v slovanskom jazyku, v ktorom sa malo vyučovať čítanie i písanie a formovať duchovenstvo domáceho pôvodu. Obdobie rokov 867 – 870, kedy bola činnosť Konštantína a Metoda na Veľkej Morave prerušená, sa stalo ťažiskom štvrtej kapitoly, ktorá popisuje udalosti od odchodu oboch bratov z Veľkej Moravy cez Blatnohrad do Benátok, kde prebehla diskusia s tzv. trojjazyčníkmi, odkiaľ pokračovali do Ríma. Tam ich prijal pápež Hadrián II., ktorý schválil slovanské bohoslužobné knihy, dovolil podľa nich v rímskych kostoloch celebrowať omše, dal vysvätiť troch učeníkov solúnskych bratov za kňazov a dvoch za lektorov; za kňaza bol vysvätený aj Metod, ktorý sa po Konštantínovej smrti s ochranným listom od pápeža vracal ako biskup na Veľkú Moravu, aby pokračoval v začatom diele. Piata kapitola pojednáva o Metodovom zajatí franskými vojakmi na ceste z Blatnianska na Veľkú Moravu, jeho odvlečení do Regensburgu a obvinení z pôsobenia na cirkevno-správnom území pasovského biskupstva, následnom

takmer trojročnom väznení v Švábsku. Približuje tiež udalosti, ktoré nasledovali po vydaní Rastislava Bavorom, Svätoplukovom odpore voči Karlomanovi i situáciu v Pápežskej kúrii – stratu vplyvu priaznivcov Konštantína a Metoda. Šiesta kapitola venovaná rokom 873 – 880 približuje Metodov zápas o obhájenie svojho učenia, situáciu po Forchheimskom mieri, ktorý na osem rokov priniesol mier pre Veľkú Moravu a Východofranské kráľovstvo. Približuje korešpondenciu pápeža Jána VIII. adresovanú Svätoplukovi i Metodovi, ktorého pravovernosť bola uznaná a bolo potvrdené aj jeho postavenie. Siedma kapitola osvetľuje udalosti, ktoré viedli k definitívnemu zákazu používať slovanský jazyk v liturgii na Veľkej Morave, hodnotí Metodov namáhavý boj o zachovanie používania slovanského jazyka v liturgii.

Knihu autor doplnil o dve štúdie – jednu o Svätoplukovi – panovníkovi Slovienov, druhú týkajúcu sa etnogenézy Slovákov a ich pomenovania, teda o problematiku, ktorá len nedávno veľmi intenzívne rezonovala v našej spoločnosti. V závere sa zamýšľa nad cyrilo-metodskou tradíciou. Publikáciu dopĺňa prehľad edície prameňov a novej odbornej literatúry, doslov k druhému vydaniu, nemecké resumé a ilustrácie z dobových prameňov.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

ŽIGO, Pavol – KUČERA, Matúš. *Na písme zostalo. Dokumenty Veľkej Moravy*. Bratislava : Perfekt, 2012, 160 s. ISBN 978-80-8046-594-0

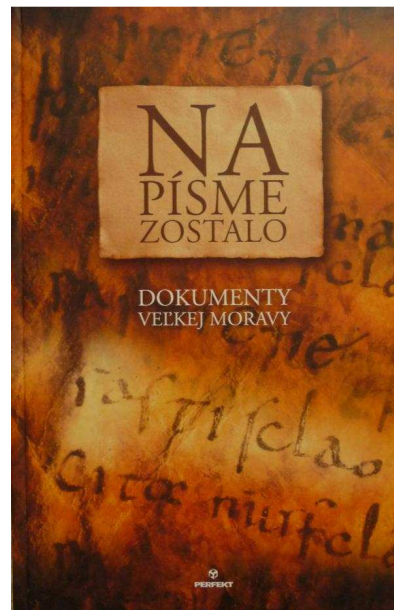
Anotovaná knižka, ktorú hľadajúci čitateľ nachádza na knižných pulkoch od novembra 2012, bola predstavená verejnosti na sprievodnom podujatí počas 20. medzinárodného knižného veľtrhu Bibliotéka v bratislavskej Inchebe v roku 2012. Obsahuje vzácne svedectvá o našej

najstaršej minulosti, o vzniku nášho prvého štátneho útvaru, o jeho jazyku, ktorý sa verejne používal v duchovnej i svetskej oblasti.

V úvode vydavateľ konštatuje, že 1150. výročie príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu si zasluhuje

formu, ktorou si ako kultúrne vyspelý národ dôstojne pripomenieme prvé zjednotenie štátu, cirkvi a práva na našom území. Jednu z foriem vidí v nadväznosti na poslanie 2. polovice 9. storočia – zachovať do budúcnosti texty, ktoré prežili viac ako 11 storočí. S vydaním tejto knihy sú späté dve výročia: výročie príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu a storočnica od narodenia popredného jazykovedca prof. PhDr. Eugena Paulinyho, DrSc., ktorý sa v roku 1964 podujal spracovať a vydať písomné pamiatky z veľkomoravského obdobia v knihe *Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy*. Z nej sa do tohto reprezentatívneho vydania prevzali všetky prepisy pamiatok, komentáre a vedecké texty

Kapitola nazvaná Predkresťanské jazykové štýly sa venuje štýlom jazyka používaným pred zavedením staroslovienčiny ako literárneho jazyka na základe písomných záznamov dobových prameňov. Východiskom je skutočnosť, že aj pred zavedením staroslovienčiny jestvoval kultúrny jazyk len v ústnej podobe, hoci ani písomné záznamy neboli neznáme, o čom svedčí záznam mnícha Chrabra zo začiatku 10. storočia. V kultúrnom jazyku sa predpokladajú prejavy z viacerých okruhov – formuly a prejavy najrozmanitejšieho druhu v rámci spoločenského života: pevné obrady spojené s prejavmi týkajúcimi sa jednotlivca (pri narodení očistné a prosebné obrady, pri pohrebe obradné horekovanie, po pohrebe tryzna s magickým účelom, formuly pri zarietani, čarách, hádaní, liečení, ktoré sa čiastočne upravili do kresťanských modlitieb); – formuly a prejavy najrozmanitejšieho druhu v rámci náboženského života: obety, vzývania, zaklínania, prosby k bohom i démonom v rámci magických slávností za plodnosť zeme, úrodu, vlahu, slávnosti Rusadiel (Turíc), slávnosti

zimného slnovratu a pod.; – formuly pri osobných právnych úkonoch: svadbe, zasúbení, súdne rokovania. Zo slovesných útvarov však treba predpokladať aj existenciu baladických veršovaných útvarov tvorených igrismi.

Ďalšia kapitola sa venuje predcyrilometodskému kresťanstvu: gréckej predcyrilometodskej misii, ktorá nezanechala u nás zreteľnejšie stopy, resp. jej stopy mohli byť prekryté misiou Konštantína a Metoda i byzantskými vplyvmi za prvých Arpádovcov, ďalej talianskej misii dosvedčenej pevne historicky i jazykovo, bavorskej misii opierajúcej sa o pevný misionársky a politický program, o čom svedčia početné pramene a napokon cyrilometodskej misii vo všeobecnosti.

Rozsahom najväčšiu kapitolu tvorí kapitola nazvaná Starosloviensky jazyk na Veľkej Morave, ktorá nás na svojom začiatku oboznámi s typickými znakmi veľkomoravskej staroslovienčiny v hláskosloví i tvarosloví. Skladá sa z niekoľkých podkapitol venovaných staroslovienskej literárnej tvorbe na Veľkej Morave (prekladovej literatúre, biblickým textom – Zografskému kódexu, Sinajskému žaltáru, euchológiu

a breviáru), Konštantínovi Filozofovi a jeho dielu (spisom Nájdenie ostatkov sv. Klimenta, Hádanie o pravej viere so Židmi, Proglas – predspev k svätému evanjeliu, ktorý v tejto knihe prebásnil Ľubomír Feldek, pochvala na počesť sv. Gregora Naziánskeho, Kánon na počesť sv. Dimitra Solúnskeho, Konštantínova modlitba, predhovor k evanjeliáru), Metodovi arcibiskupovi a jeho dielu (Napomenutie k vladárom, Civilný zákonník – Zakon sudnyj ľudem, Nomokánon, Príkazy sv. otcov), ďalej Klimentovi Ochridskému a jeho dielu (Pochvala blaženého otca nášho i učiteľa slovienskeho Cyrila Filozofa), neznámemu Slovienovi (Pamäť a Pochvala Cyrila Filozofa a Metoda učiteľa), neznámemu (arci)biskupovi (Napomenutie k pokániu; Život Konštantína a Život Metoda).

Opis udalostí roku 885 – Metodova smrť v čase najväčšieho rozkvetu staroslovienskeho písomníctva i celého jeho diela, určenie nástupcu Gorazda, zákaz slovienskej liturgie a vyhnanie Metodových nasledovníkov – kňazov z krajiny a ich usídlenie sa v Macedónsku

PANIS, Branislav – RUTTKAY, Matej – TURČAN, Vladimír (Eds.). *Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod. Príspevky z konferencie (Bratislava 21. februára 2013)*. Bratislava : Slovenské národné múzeum v Bratislave a Archeologický ústav SAV v Nitre, 2013, 248 s. ISBN 978-80-8060-304-5

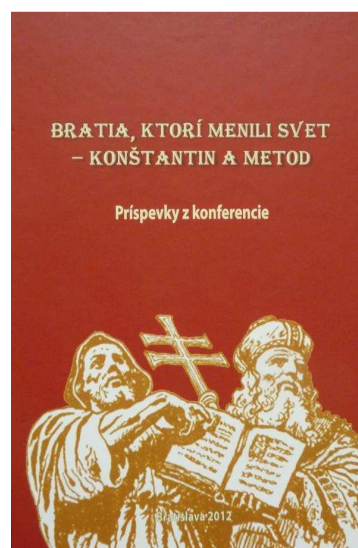
Medzi historikmi nie sú zvláštnosťou ani také konferencie (našťastie je ich veľmi málo), kde pri prezentácii dostane jej účastník (resp. záujemca si kúpi) hotový zborník prednášok, ktoré si o krátky čas má vlastne vypočuť. K takýmto môžeme zaradiť aj konferenciu zo dňa 21. februára 2013 venovanú bratom Konštantínovi a Metodovi, ktorí neuveriteľným spôsobom ovplyvnili svoju dobu. Prebiehala na Bratislavskom hrade, v ktorého priestoroch bola po jej skončení

a východnom Bulharsku, úvahy o tom, či na území dnešného Slovenska pôsobili Konštantín a Metod a či tu jestvovali slovienska liturgia a slovienske písomnosti, doklady o tom, že slovienské kresťanstvo jestvovalo ešte v začiatkoch uhorského štátu, sú pomyselným záverom knihy.

Na niekoľkých stranách zhrnul problematiku o Veľkej Morave historik Matúš Kučera.

Knihu dopĺňa množstvo fotografií zachovaných písomných pamiatok, ich prepisov do latinky a prekladov do slovenčiny, ďalej obrázky kláštorov, fresiek, umeleckých diel súčasných autorov. Pamiatky z 10. a 11. storočia sú do latinky prepísané verne s ohľadom na pravdepodobnú výslovnosť na Veľkej Morave, pamiatky, ktoré sa zachovali v neskorších odpisoch, sú zrekonštruované do predpokladanej konvenčnej staroslovienčiny 9. storočia.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

otvorená výstava korešpondujúca s témou.

Po krátkom predslove ministra kultúry SR Mareka Maďariča sú zaradené jednotlivé príspevky. Počiatky kresťanstva v strednom Podunajsku priblížil vo svetle historických i archeologických prameňov Titus Kolník. Všíma si prvé „historické“ vystúpenie kresťanov v stredoeurópskom priestore dávané do súvisu s legendou o „zázračnom daždi“ počas ofenzívy Rimanov proti Kvádom v markomanských vojnách v 2. storočí n. l. a konfrontuje ju s poznatkami archeologických výskumov v Bad-Deutsch Altenburgu, ďalej šírenie kresťanstva v Panónii a panónskych mučeníkov, ako aj starokresťanské cintoríny, svätyne a chrámy, nálezy so starokresťanskou symbolikou zo Slovenska z 2. – 3. storočia, či výnimočné liturgické predmety, ktoré sa našli na území Panónie.

Peter Ivanič s Martinom Hetényim analyzovali geopolitickú situáciu strednej a juhovýchodnej Európy v ranom stredoveku, kde po krachu rímskeho impéria pokračovali barbarské kmene v sťahovaní a plienení, vznikali a zanikali malé kráľovstvá neschopné udržať poriadok na dlhší čas. Rozhodujúcimi európskymi mocnosťami sa stali Franská ríša a Byzancia, dianie ovplyvňoval aj pápežský štát v Ríme. Územia východne od Franskej ríše ovládali Slovania, ktorí si v 9. storočí začali vytvárať prvé štátne útvary.

V príspevku venovanom pôvodnému slovanskému náboženstvu a kristianizácii stredodunajských Slovanov sa Vladimír Turčan zamerá na sakrálnu stavbu a vybavenie hrobov do 10. storočia. Najstaršie sakrálnu stavby na Slovensku ako odraz kristianizácie a budovania kresťanských inštitúcií v 9. – 11. storočí rezonovali aj v príspevku Alexandra T. Ruttkaya. V prvej časti podal informatívny prehľad o problematike kristianizácie na

území Slovenska v rámci vývoja v stredodunajskom priestore. V druhej časti sa pokúsil zhrnúť súčasný stav poznatkov o najstarších, archeologicky zistených sakrálnych stavbách z 9. – 11. storočia s dôrazom na architektúry z veľkomoravského obdobia. Funkcie veľkomoravských kostolov vo vzťahu k pohrebiskám priblížil Martin Vančo, ktorý v krátkosti analyzoval písomné pramene o pohrebných praktikách v 9. – 11. storočí a pohrebné zvyky vo vymedzenom období na základe archeologických poznatkov. Pokiaľ možno typologicky ranostredoveké pohrebiská rozdeliť do 4 skupín (skupinové pohrebiská so sekundárne postaveným kostolom, radové pohrebiská so sekundárne postaveným kostolom, etážové cintoríny okolo kostolov ohraničených palisádou, hroby v interiéroch kostolov), na základe súčasných poznatkov vymedzil 4 základné funkcie veľkomoravskej sakrálny architektúry: baptistérium, archipresbyteriálny kostol, kaplnka dvorca, kláštorň kostol, ktorý však patrí k zatiaľ najmenej prebádanej skupine veľkomoravskej architektúry. Matej Ruttkay sa vo svojom príspevku zamerá na mocenské centrá Nitrianskeho kniežatstva, analyzoval východiská pre budovanie sídliskovej štruktúry v 5. – 9. storočí, venoval sa počiatkom hradísk ako mocenských centier, hradiská rozdelil do troch skupín a neobišiel ani problematiku nového datovania vďaka technickému pokroku, ktoré zásadným spôsobom mení interpretáciu. Príspevok Petra Bednára sa zamerá na sprostredkovanie pohľadu na Nitru v čase pôsobenia Konštantína a Metoda, konkrétne na architektúru a opevnenie hradného kopca, osídlenie úpäť návršia na východnej a západnej strane, ako aj na sídliskový areál s radom neopevnených osád a pohrebísk na ľavobrežnej terase rieky Nitry.

Moravanov, Chorvátov a Bulharov v plánoch pápežskej kúrie v rokoch 860 – 880 predstavil Ján Steinhübel. Pápežská kúria, Byzantská a Franská ríša sa snažili o zabezpečenie si vplyvu v slovanskom priestore, no Moravia, Chorváti i Bulhari sa naopak snažili o čo najväčšiu možnú mieru nezávislosti. V časti o Moravanoch priblížil udalosti od príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu po nadobudnutie plnej suverenity a rovnoprávneho postavenia medzi štátmi kresťanskej časti Európy v roku 880. Svätý Naum Ochridský bol jedným z najvýznamnejších spolupracovníkov a učeníkov Konštantína a Metoda, stal sa ním ešte pred ich odchodom na Veľkú Moravu. Po vyhnaní Metodových žiakov sa uchýlil najprv v Bulharsku, neskôr v Ochride. Zachovalo sa niekoľko slovanských i gréckych životov Nauma a Andrej Škoviera ich analyzoval, všimol si vzťahy medzi jednotlivými prameňmi a ich prínos pre poznanie histórie. Dušan Škvarna podal cyrilo-metodský obraz v slovenskej kultúre 19. storočia. Venoval sa premene tradície na kult a ich podoby, pripomenul, že prvý raz sa informácie o cyrilo-metodskej misii v tlačenej podobe objavili v polovici 17. storočia a počas 18. storočia sa títo svätci tešili neprehliadnuteľnej pozornosti vtedajších

renomovaných uhorských autorov, zvlášť pochádzajúcich zo slovenského prostredia, osvetlil propagáciu tradície v polovici 19. storočia, jej zľudovenie i miléniové oslavy, ale aj skutočnosť, že v období dualizmu sa cyrilo-metodský kult vyvíjal v dvoch diametrálne odlišných spoločenských prostrediach – v USA progresívne, kde žila štvrtina slovenskej populácie, v Uhorsku retardačne. Oslavy tisícročného jubilea príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu, ktoré sa slávili v roku 1863, priblížila vo svojom príspevku Anna Vetráková. Porovnávala miléniové oslavy v zahraničí, na Morave i na Slovensku. Adam Hudek sa venoval cyrilo-metodskej tradícii na Slovensku v 20. storočí, nielen v jeho prvej polovici, ale s osobitným zreteľom na obdobie komunizmu, postkomunizmu a tradícii v slovenskom exile.

Kniha je doplnená kresbami, náčrtmi, fotografiami a tabuľkami. Je však škoda, že zostavovateľom unikla pri pomenovaní konferencie/samotného zborníka skutočnosť, že nosný príspevok, ktorý by sa skutočne venoval dvom bratom zmenivším svet, vlastne neodznal...

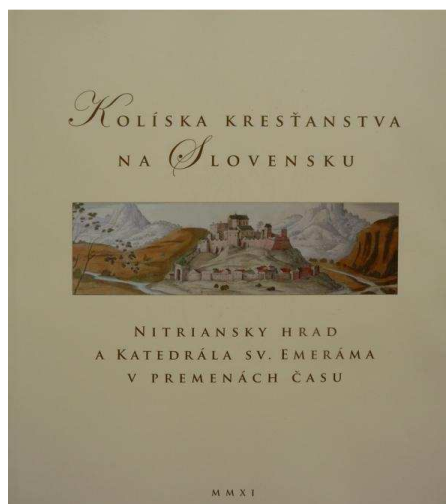
Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

JUDÁK, Viliam – BEDNÁR, Peter – MEDVECKÝ, Jozef (Eds.). *Kolíška kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času*. Bratislava : Biskupský úrad v Nitre v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV vo vydavateľstve Arte Libris, 2011, 504 s. ISBN 978-80-970809-8-3

Takmer pred rokom, dňa 5. júla 2012, sa pri príležitosti otvorenia roku svätých Cyrila a Metoda prezentovala v Katedrále sv. Emeráma v Nitre objemná reprezentatívna publikácia z pera viacerých autorov venovaná Nitrianskemu hradu a Katedrále sv. Emeráma – kolíše kresťanstva na Slovensku.

V úvode sa nitriansky diecézny biskup Mons. Viliam Judák zamyslel nad významom príchodu solúnskych bratov na Veľkú Moravu, vysvätením kostola v Nitre v roku 828 salzburským biskupom Adalrámom i založením Nitrianskeho biskupstva práve v 9. storočí.

Kniha sa delí na štyri väčšie celky, z ktorých tri pozostávajú z viacerých kapitol. Prvý celok je venovaný Nitrianskemu hradu a tvoria ho kapitoly venované dejinám Nitrianskeho biskupstva, kryptám v katedrále, vzácnym relikviám sv. Svorada – Andreja a sv. Beňadika, patrónom katedrálneho chrámu a v krátkosti je vysvetlený aj titul baziliky. Druhý celok mapuje hradný areál a je tvorený kapitolami o osídlení hradného kopca v praveku i včasnej dobe dejinnej, počiatkom Nitrianskeho hradu, ako aj skutočnosti, že hrad bol stredobodom mocenských záujmov aj počas stredoveku, ďalej jeho opevneniu, obrane a opevneniu ako ich zachytili inventáre, palácu i vnútornej zástavbe a stavebnému vývoju Katedrály sv. Emeráma. Tretí celok sa venuje Katedrále sv. Emeráma z umeleckohistorického hľadiska – osobitne mapuje Horný i Dolný kostol ako aj fresky klenieb. Štvrtý celok pojednáva o Hornom meste v kapitolách o biskupskom paláci, diecéznom múzeu a diecéznej knižnici.

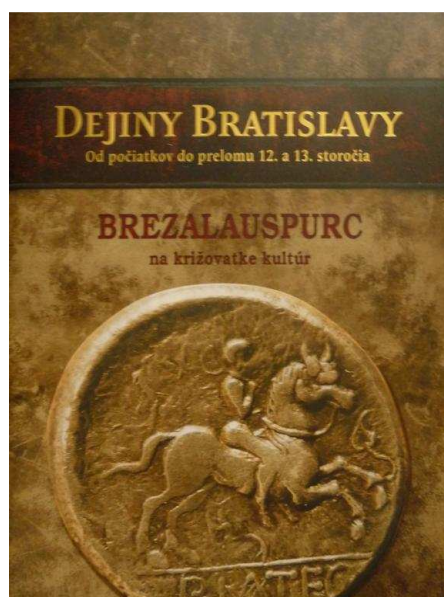
Knihu dopĺňa neuveriteľné množstvo fotografií, nákresov, pôdorysov, kresieb, rekonštrukcií a pod. Jej záver tvorí poznámkový aparát ku každej kapitole a menný register. Vyšla aj v anglickej mutácii pod názvom *The Cradle of Christianity in Slovakia. Nitra Castle and the Cathedral of St. Emmeram Their Changes through the Ages*.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

ŠEDIVÝ, Juraj – ŠTEFANOVIČOVÁ, Tatiana (Eds.). *Dejiny Bratislavy I. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr*. Bratislava : Slovart, 2012, 608 s. ISBN 978-80-556-0330-8

Určite každý záujemca o dejiny hlavného mesta Bratislavy siahne po výsledku väčšieho projektu – prvom zväzku Dejín Bratislavy ako práce veľkého počtu autorov, ktorí si ním predsavzali „prekonať úzko skupinové vnímanie histórie a ponúknuť širokospektrálny obraz mesta“.

Na cestu k čitateľom vyprevadil toto vedecké dielo v krátkom predslove primátor Bratislavy Milan Ftáčnik. Samotný projekt dejín Bratislavy v piatich zväzkoch predstavil Juraj Šedivý. Práca sa skladá zo štyroch častí deliacich sa na kapitoly a množstvo podkapitol.

Prvý celok je venovaný prírode – pojednáva nielen o reliéfe a živej prírode v okolí Bratislavy, ale predstavuje aj nálezy z archeobotaniky z územia Bratislavy. Druhý celok nazvaný Dejiny Bratislavy a jej okolia v toku času tvorí deväť kapitol, ktoré postupne mapujú výskyt prvých ľudí na území mesta v staršej a strednej dobe kamennej (500 000 p. n. l. – 5 600 p. n. l.), osídlenie a archeologické nálezy z mladšej a neskorej doby kamennej (5 600 p. n. l. – 2 300/2 000 p. n. l.), doby bronzovej (2 300 p. n. l. – 800 p. n. l.) a staršej doby železnej (800 p. n. l. – 500 p. n. l.), mladšej doby železnej (2. polovica 5. storočia p. n. l. – prelom letopočtov) poznamenananej rozmachom keltského osídlenia a ich prosperity, ďalej predstavuje dobu rímsku na území dnešnej Bratislavy (1. – 4. storočie n. l.) charakterizovanú nielen prienikom Rimanov na stredný Dunaj, vznikom severopanónskeho *limes romanus*, prenikaním Germánov, markomanskými vojnami, rímsko-kvádskymi konfrontáciami, ale aj hospodárením Germánov v bratislavskom priestore či peniazmi v rímsko-germánskych vzťahoch. Ďalšie z kapitol tohto celku približujú obdobie sťahovania národov a slovansko-avarské obdobie (5. – 8. storočie), osídlenie Bratislavy a okolia vo veľkomoravskom a veľkomoravskom období (9. – 10. storočie), osudy Bratislavy a jej okolia od 10. do začiatku 13. storočia charakterizované začleňovaním tohto územia do uhorského štátu, budovaním cirkevnej správy, cirkevného komplexu a stavieb na západnej terase hradného vrchu, ale aj mincovníctvom v ranostredovekej Bratislave. Posledná kapitola rozsiahleho druhého celku sa venuje „dlhej ceste“ tejto lokality k stredovekému mestu. Tretí celok ponúka vybrané kapitoly z najstarších

dejín Bratislavy, v ktorých sa čitateľ dozvie o pôvode mena Pressburg či Posonium, o komunikáciách, cestách a diaľkových kontaktoch v okolí Bratislavy, o fortifikáciách, architektúre obytných priestorov i o antropologických nálezoch z oblasti Bratislavy do 12. storočia. Vo štvrtom celku nahliadneme do zákulisia odkrývaní najstarších dejín Bratislavy, zoznámime sa s výskumami, inštitúciami i bádateľmi a leteckou archeológiou na území Bratislavy. V závere sú publikované zoznamy skratiek, prameňov a použitej literatúry, zoznam vyobrazení, miestny a menný register, poďakovanie zostavovateľov i informácie o autoroch jednotlivých kapitol a podkapitol.

Zväzok je doplnený množstvom fotografií, kresieb, rekonštrukcií, vizualizácií či pôdorysov, čím sa aj pre laika stáva mimoriadne príťažlivým.

Kniha získala viaceré ocenenia – 1. miesto v súťaži Slovenská kronika, cenu udeľuje Národné osvetové centrum, Muzeálna slovenská spoločnosť, Slovenské národné múzeum v Martine a Slovenský národný archív, ocenenie Publikácia roka 2012 udelené Slovenskou archeologickou spoločnosťou pri SAV v Bratislave, titul Kniha roka 2012 od Literárneho informačného centra a Knižnej revue, ocenenie Najkrajšia vedecká kniha roka 2012, ktoré udelila Bibiana v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, Slovenskou národnou knižnicou a Zväzom polygrafie na Slovensku a titul Kniha roka udeľovaný časopisom Pamiatky a múzeá, o ktorý sa delila s 2. zväzkom súpisu pamiatok: Národné kultúrne pamiatky na Slovensku – okres Martin.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

KLEIN-TESNOSKALSKÝ, Belo. *Pamätná kniha mesta Prešova*. Diel I. (do roku 1700) : s úvodnými poznámkami Marcely Domenovej. Prešov : Štátna vedecká knižnica, 2012, XCIV, 261, CDXXXVIII s. ISBN 978-80-85734-96-6

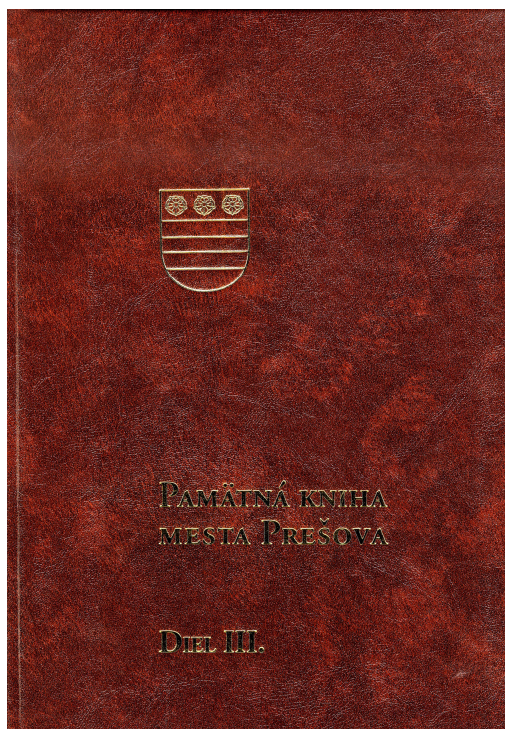
KLEIN-TESNOSKALSKÝ, Belo. *Pamätná kniha mesta Prešova*. Diel II. (1701 – 1919) : s úvodnými štúdiami Patrika Derfiňáka a Marcely Domenovej a poznámkami Patrika Derfiňáka. Prešov : Štátna vedecká knižnica, 2012, LXXIV, 469, DXC s.

ISBN 978-80-85734-97-3

KLEIN-TESNOSKALSKÝ, Belo. *Pamätná kniha mesta Prešova*. Diel III. (1938 – 1941) : s úvodnou štúdiou Martina Pekára a poznámkami Martina Pekára a Marcely Domenovej. Prešov : Štátna vedecká knižnica, 2011, LX, 428, CII s.

ISBN 978-80-85734-94-2

Vydarenú interdisciplinárnu spoluprácu archivárov, knihovníkov a historikov predstavuje mimoriadny vydavateľský počin Štátnej vedeckej knižnice v Prešove (ŠVK), ktorá v edícii Historické fondy priniesla čitateľom trojdielne knižne spracované faksimile najstaršej prešovskej kroniky s názvom *Pamätná kniha mesta Prešova*. Autorom rukopisu je Belo Klein-Tesnoskalský, „bibliotekár a kronikár mesta Prešov“ v rokoch 1925 – 1933. Originál rukopisnej kroniky v štyroch zväzkoch je uložený v Štátnom archíve Prešov, pobočka Prešov vo fonde Magistrát mesta Prešov. Na užitočnosť vydania diela upozornila riaditeľka menovaného archívu Ľubica Kováčová v súvislosti s digitalizáciou archívneho dokumentu a jeho veľkou bádateľskou a čitateľskou atraktivnosťou. Edičných prác sa ujala archivárka, vysokoškolská pedagogička v Inštitúte histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove a bibliografka Štátnej vedeckej knižnice v Prešove Marcela Domenová. Úvodné štúdie a poznámky k druhému a tretiemu dielu vypracovali Patrik Derfiňák z Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove a Martin Pekár z Katedry histórie Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Vydanie kroniky je výsledkom prioritného projektu financovaného Ministerstvom kultúry SR v rámci mapovania kultúrneho dedičstva mesta

Prešov a výskumu dejín knižnej kultúry Slovenska. Jeho súčasťou nebola len samotná tlač diela, ale najmä bibliografický, archívny a historický výskum, ktorý priniesol nielen nové poznatky o spoločenských a právnych okolnostiach vzniku kroniky, jeho autorovi, či potenciálnych iných autoroch, ale aj objav doteraz nepoznaných archívnych dokumentov, ktoré vnášajú svetlo do bielych miest prešovských dejín. Základom edície je faksimile rukopisu B. Kleina-Tesnoskalského *Pamätná kniha mesta Prešova* rozdeleného na tri diely – do roku 1700, 1701 – 1919 a 1938 – 1941.

Kronika z rokov 1920 – 1937 je zatiaľ neznáma, nie je isté, či vôbec bola napísaná. Súčasťou každého dielu je predslov objasňujúci okolnosti vydania publikácie z pera riaditeľky ŠVK Valérie Závadskej a riaditeľky Štátneho archívu v Prešove, pobočka Prešov Ľubice Kováčovej. Všetky diely dopĺňa edičná poznámka hlavnej redaktorky a zostavovateľky M. Domenovej. Osobitne oceňujeme zaradenie odborných úvodných štúdií z pera fundovaných slovenských historikov P. Derfiňáka a M. Pekára i samotnej editorky, ktoré publikáciu posúvajú do kategórie kriticky vydaných historických prameňov. Tomu zodpovedá aj poznámkový aparát, ktorým je doplnený samotný rukopisný text, menný, miestny a predmetový register, zoznam prameňov a literatúry, ako aj resumé v anglickom, nemeckom, maďarskom, ruskom a poľskom jazyku.

Prvá kritická štúdia (Diel I.) od M. Domenovej sa vyjadruje k počiatkom vedenia obecných kroník a samotnej prešovskej retrospektívnej kroniky (od vzniku mesta do prevratu v roku 1918). Jej vznik podmienili „masarykovské“ osvetové zákony o verejných obecných knižniciach a obecných kronikách, ktoré boli vydané v prvých rokoch po vzniku Československej republiky, a ktorých cieľom bolo celkové pozdvihnutie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva nielen v mestách, ale najmä v malých dedinách. Autorka odkrýva politické, spoločenské a kultúrne pomery nového štátu i samotného mesta, ktoré viedli k objednávke vypracovať retrospektívnu kroniku mapujúcu celé dejiny mesta až do vzniku republiky. Úlohy sa ujal „riaditeľ pozemkovej knihy vo výslužbe“ Belo Klein-Tesnorskalský, miestny knihovník, ktorého poverili aj úlohou kronikára. Pre náročné zadanie musel študovať nielen literatúru, ale aj archívne pramene

v mestskom archíve. Práca bola honorovaná a výsledky kontrolovala tzv. letopisecká komisia pri magistráte. Štúdia približuje aj ďalšie osobnosti zainteresované na kronikárskej či knihovníckej práci. Dovoľujeme si autorku upozorniť, že ďalšie informácie o obecnej prešovskej knižnici, knihovníkoch a kronikároch, je možné získať v spisoch Ministerstva školstva a národnej osvety (MŠaNO). Fond bratislavského referátu MŠaNO je uložený a sprístupnený v Slovenskom národnom archíve. MŠaNO malo osobitné oddelenie, ktoré sa venovalo špeciálne téme knižníc a kroník, a ktorému všetky obecné knižnice a knižničné rady zasielali podrobné štatistické údaje, ktoré sú dnes významným historickým prameňom.

Kronikár pri písaní dejín mesta od jeho zrodu do roku 1700 postupoval chronologickým spôsobom, ktorý dopĺňal vybranými širšie rozpracovanými tematickými okruhmi. Výber udalostí a faktov bol subjektívny a podmienený dostupnosťou historických prameňov. Často sa opieral aj o súdobú maďarsky písanú literatúru, pričom historické javy sa nesnažil analyzovať a hodnotiť, ale najmä príťažlivo literárno-faktograficky spracovať. Ako upozorňuje editorka, mnohé skutočnosti uvádzané kronikárom sú nesprávne, dobovo podmienené alebo prekonané, mnohé dôležité reálie sú vynechané. M. Domenová preto považovala za potrebné zaradiť do publikácie aj obsahlu štúdiu o dejinách mesta Prešov a jeho obyvateľoch do roku 1700. Text je dôkazom, že autorka dokonale ovláda problematiku histórie mesta a je vynikajúco zorientovaná v bibliografických i archívnych prameňoch. Rovnakú kvalitu ponúkajú čitateľom aj ďalšie diely. Dejiny Prešova v rokoch 1701 – 1919 spracoval Patrik Derfiňák a kapitoly z dejín mesta a jeho obyvateľov v rokoch 1938 – 1945 boli

vďačnou témou pre Martina Pekára. Do druhého dielu zaradili zostavovatelia podrobný životopis autora kroniky, rodným menom Bela Jozefa Emila Kleina (1853 – 1941), rodáka z Liptova. Zamerali sa na jeho životné osudy aj dielo.

Základ všetkých troch dielov predstavujú naskenované kópie kroniky, písané krasopisným písmom a doplnené ilustráciami pravdepodobne samotného autora. Do textu sú druhotne vložené čísla poznámok a samotný poznámkový aparát je za kronikárskym textom. Autori poznámok vhodne doplnili a spresnili údaje uvedené v kronike a zároveň preukazne identifikovali a kriticky zhodnotili pôvodné zdroje, ktoré používal kronikár B. Klein-Tesnoskalský.

Edície historických prameňov tvoria unikátny spôsob prezentácie archívnych, knižničných či grafických dokumentov a ich doplnenie kvalitným kritickým komentárom a potrebným pomocným aparátom z nich robí znamenitý historický prameň, ľahko a širokospektrálne použiteľný nielen v úzko špecifickej vedecko-výskumnej práci, ale aj v pedagogickej, osvetovej, vlastivednej či populárno-náučnej

činnosti. V tomto prípade je nepochybné, že Pamätná kniha mesta Prešova si nájde svojich čitateľov aj v radoch „obyčajnej“ laickej verejnosti. O kvalite publikácie svedčí aj mimoriadna cena udelená in memoriam kronikárovi Belovi Kleinovi-Tesnoskalskému v 7. ročníku celoslovenskej súťaže Slovenská kronika 2012 v kategórii historická, rodová a rodinná kronika.

Na záver si dovoľíme pridať aj náš subjektívny pozitívny dojem týkajúci sa vizuálnej stránky publikácie. Oceňujeme čisté a prehľadné grafické spracovanie a použitie ľahkého, pravdepodobne recyklovaného papiera, ktorý zväzkom dodáva „retro“ vzhľad, a čo je pri manipulácii s veľkými knihami zvlášť potešiteľné, napriek ich úctyhodnému objemu majú pomerne malú hmotnosť. Dúfajme, že Pamätná kniha mesta Prešov bude inšpiráciou pre ďalšie, tak prepotrebné pramenné edície, ktorých vydávanie by malo byť suverénnou súčasťou editorskej a vydavateľskej činnosti našich pamäťových inštitúcií.

Martina Orosová
Archív Pamiatkového úradu SR

Naši jubilanti

V druhom trimestri tohto roku archivárska obec oslávila niekoľko významných jubileí. Kolektív jubilujúcich je tentoraz nielen početný, ale tvoria ho aj výrazné osobnosti nášho archívnictva. Redakcia sa s radosťou pripája k už odznelým gratuláciám a všetkým, ktorí nemali možnosť „byť pri tom“ pripomíname, že svoje okrúhle

Profesor Richard Marsina deväťdesiatročný

Začiatkom mája tohto roku oslávil Dr. h. c. prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc. vzácné životné jubileum – 90. narodeniny. Narodil sa síce v Šahách nad Ipľom, kde bol jeho otec notárom, ale za svoje rodné mesto považuje Žilinu. Sem sa prisťahovali jeho talianski predkovia niekedy v polovici 16. storočia a stali sa poprednými žilinskými mešťanmi. Zaoberali sa predovšetkým remeslom (súkeníctvom), ale starý otec František už bol čalúnnik. Strýko nášho jubilanta Mons. Dr. Andrej Marsina bol pápežským prelátom, trenčianskym kanonikom a politikom v období prvej Slovenskej republiky.

Po absolvovaní gymnázia v Žiline a Trenčíne sa Richard Marsina na želanie rodičov zapísal na medicínu, ale napokon po ukončení 4 semestrov štúdiu zanechal a začal študovať na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity históriu a filozofiu. Musel byť veľmi dobrým študentom, pretože prof. PhDr. Daniel Rapant si ho vybral za asistenta Historického seminára. Jeho pedagogickú kariéru však prekazila zmena režimu a tak bol rád, že sa mohol zamestnať v Archíve mesta Bratislavy. Jeho rečové znalosti mu umožnili začať registovať tunajší pomerne bohatý fond stredovekých listín. Roku 1950 dostal Richard Marsina ponuku pracovať v ústredí Pôdohospodárskeho

narodeniny nedávno oslávilo deväť našich kolegyň a kolegov a jeden vysokoškolský pedagóg, ktorý donedávna stál za katedrou a delil sa o svoje vedomosti so študentmi. Dovoľme si preto porušiť poradie jubilantov určené dňami a mesiacmi ich narodenia a zaradiť najprv medailón jubilujúceho pána profesora.

archívu, kde sa sústreďovali archívy bývalých feudálnych panstiev. Prácu pri zachraňovaní a usporadúvaní cenných archívnych fondov nenarušili ani organizačné zmeny, v rámci ktorých sa náš jubilant stal pracovníkom Štátneho ústredného archívu (od roku 1956). Spoločne s kolegom Michalom Kušíkom sa im podarilo roku 1959 vydať dva zväzky pramennej edície Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku. Po jeho odchode sa na tomto projekte prestalo pracovať. Začiatkom 60. rokov 20. storočia sa v Historickom ústave SAV zrodila myšlienka vydať pramennú edíciu Slovenský diplomatár, ktorá by obsahla všetok listinný materiál od najstarších čias do konca 13. storočia. Ako najvhodnejší kandidát sa na túto náročnú úlohu javil práve Richard Marsina. Hneď po príchode na nové pracovisko začal realizovať neľahkú heuristickú fázu. Okrem toho stihol (v roku 1962) obhájiť kandidátsku prácu a stal sa vedeckým pracovníkom HÚ SAV. Vďaka mnohomesačným pobytom v Maďarskom krajinskom archíve v Budapešti (s kolegom Vincentom Sedlákom) a krátkym výskumným pobytom v zahraničných archívoch sa mu podarilo zhromaždiť gro všetkých stredovekých listín týkajúcich sa bezprostredne územia Slovenska. V relatívne krátkom čase vydal I. zväzok

Slovenského diplomatára (1971). Ako všestranná osobnosť sa v časoch politického odmäku (1969/1970) stal ako nestranník zástupcom riaditeľa Historického ústavu. Po nástupe normalizácie (september 1970) bol však z tohto postu odvolaný. Zostal však externým riaditeľom Ústredného archívu SAV (do roku 1979) a na FiF UK v Bratislave prednášal diplomatiku poslucháčom archívnickva v rokoch 1962 – 1980.

V ťaživých 70. rokoch okrem edičnej činnosti zameral svoju pozornosť na dejiny miest. Z jeho iniciatívy vznikla pri Slovenskej historickej spoločnosti SAV Sekcia pre dejiny miest, ktorá pod jeho vedením zorganizovala desiatky podujatí. Z tých najvýznamnejších sa podarilo vydať

viacero prínosných zborníkov, ktorých zostavovateľom bol vždy Richard Marsina. Ani v priebehu 80. rokov nenastali vo vednej politike žiadne pozitívnejšie zmeny. Naopak, Richarda Marsinu očakával šok, keď ho vedenie HÚ SAV od 1. januára 1985 poslalo bezdôvodne do dôchodku. Jeho ďalšie účinkovanie v ústave vo funkcii konzultanta bolo každoročne predlžované iba vďaka príprave novej syntézy Dejiny Slovenska, ktorej prvý zväzok by bez neho nebol vznikol. A rovnako išlo aj o dokončenie II. zväzku Slovenského diplomatára, ktorý však SAV váhala vydať a preto sa tejto úlohy zhostil Archív mesta Bratislavy. Zmena politických pomerov umožnila R. Marsinovi v roku 1990 návrat do HÚ SAV, kde pobudol necelé 4 roky na plný úväzok

Udelenie Pamätnej plakety Spoločnosti slovenských archivárov
Dr. h. c. univ. prof. PhDr. Richardovi Marsinovi, DrSc. Foto: Pavel Sůra.

a ďalšie 2 roky dostal už iba polovičný. Začiatkom roka 1995 prestal byť zamestnancom ústavu. V tom čase sa už angažoval pri zakladaní Slovenského historického ústavu pri Matici slovenskej a obnove Historického odboru Matice slovenskej, ktorého sa stal predsedom. Veľký kus práce odviezol pri konštituovaní Katedry histórie v rámci novovzniknutej Trnavskej univerzity a stal sa jej prvým vedúcim. Roku 1995 sa habilitoval v odbore pomocných vied historických a v nasledujúcom roku 1996 sa inauguroval za profesora slovenských dejín. Jeho všestranné zásluhy pri výskume starších slovenských dejín ocenila Prešovská univerzita roku 1999 udelením čestného doktorátu (Dr. h. c.). Vďaka dobrej psychickej i fyzickej kondícii pokračoval okrem pedagogickej aj v edičnej činnosti. Roku 1997 vydal Legendy stredovekého Slovenska a súčasne pripravil projekt 14 zväzkovej edície najvýznamnejších dokumentov k dejinám Slovenska pod názvom Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov. Bol zostavovateľom II. zväzku a zároveň aj spoluautorom. Tretí zväzok Prameňov pripravil sám a najnovšie priblížil (v spoluautorstve s Milošom Marekom) edíciu prameňov k tatárskemu vpádu (2008). V enumerácii jubilančných prínosov by sme mohli pokračovať ďalej. Podieľal sa na príprave mnohých mestských monografií, prezentoval profily

Ďalší naši oslávenci sú:

PhDr. Ladislav Vrtel'

Heraldik, historik, archivár, ale aj muzikant par excellence. Bez rozpakov možno povedať, že jubilanta Lacka Vrtela netreba archivárskej societe predstavovať a jeho pôsobenie a zásluhy sú všetkým dostatočne známe.

Pripomeňme len, že sa narodil 3.

prvých historikov slovenských dejín, podieľal sa ako spoluautor na viacerých encyklopedických dielach. Rovnako aj jeho zásluhou sa zrodili viaceré syntézy slovenských dejín. Záslužné sú mnohé jeho štúdie z cirkevných dejín (cyrilo-metodská misia, dejiny cirkevných inštitúcií). Vypracoval stovky strán rôznych konštruktívnych posudkov na práce svojich kolegov, ktorými pomáhal zvyšovať kvalitu vydávaných historických prác. Naostatok nemožno nespomenúť jeho pedagogické pôsobenie. Viedol veľké množstvo bakalárskych a najmä diplomových prác zo starších dejín. To isté možno konštatovať aj o vedení a oponovaní dizertačných prác. Preto môžeme bez zveličenia povedať, že celá stredná a mladšia generácia historikov starších slovenských dejín je jeho žiakmi.

Vyorať brázdou a zasiať zrníčka poznania je azda snahou každého vedca a pedagóga. Dielo Richarda Marsinu, ktoré sa ešte neuzavrelo, by vydalo aj na dva životy. Integrita jeho osobnosti, pracovitosť, skromnosť a prajnosť sú tou pridanou hodnotou, ktorej sa nám z jeho strany dostalo. Pre nás, jeho žiakov, je to záväzok pokračovať v práci „na národa roli dedičnej“.

Ad multos annos, Domine Professore!

Ján Lukačka
Katedra slovenských dejín FiF UK

apríla 1953 v Bratislave a tu absolvoval aj všetky stupne vzdelania ukončeného štúdiom archivníctva a pomocných vied historických na FiF UK. Od roku 1978 pôsobí na Odbore archivov a registratúr (predtým Archivná správa, neskôr odbor archivníctva a spisovej služby) ako vládny

radca pre heraldickú tvorbu a v súčasnosti aj ako metodik pre predarchívnu starostlivosť, ktorú pred mnohými rokmi sám zakladal. S menom oslávenca sa spája aj aktívna účasť na tvorbe všetkých noviel, či príprave nového archívneho zákona a vykonávacích predpisov. Pri týchto normotvorných procesoch sa naplno prejavilo jeho logické a systémové myslenie.

Meno Ladislava Vrtela sa však predovšetkým spája s jeho životnou láskou – heraldikou. Túto krásnu záhradu plnú farieb dosiaľ zveľadil množstvom heraldických monografií, štúdií, článkov a niekoľkými stovkami mestských, obecných, cirkevných i občianskych erbov. Veríme, že sa čoskoro dočkáme ďalších „nových záhonov“ a zatiaľ ostatné vydané rozkošné dielko s názvom Heraldický katechizmus bude mať ešte veľa súrodencov.

PhDr. Soňa Maňugová

Dňa 4. apríla 2013 oslávila okrúhle životné jubileum PhDr. Soňa Maňugová rodená Nemčeková. Štúdium archívniectva ukončila v roku 1976 a hneď nastúpila ako odborná archivárka v Štátnom okresnom archíve v Dolnom Kubíne, kde pracuje doteraz, od roku 1990 ako jeho riaditeľka.

Po nástupe do archívu spracovávala najstaršie archívne fondy oravských mestečiek a obcí z rokov 1418 – 1871. Spolupracovala na výberovom katalógu „Ženy Oravy“. Spracovala aj fondy okresných živnostenských spoločenstiev, spolkov bývalých urbarialistov, okresných starostlivostí o mládež, základných škôl.

Ako riaditeľka musela riešiť mnohé prevádzkové a personálne problémy. Jej zásluhou sa budova archívu v roku 2004 stala majetkom Ministerstva vnútra SR a v roku 2008 sa jej podarilo zabezpečiť vybudovanie samostatnej modernej

Jubilant je od roku 1977 tajomníkom Heraldickej komisie Ministerstva vnútra SR, zodpovedá za Heraldický register SR, je členom a „funkcionárom“ Heraldického kolégia, Heraldického klubu a ďalších spolkov a spoločností u nás i v zahraničí. Archivárska obec sa na každé jeho vystúpenie a účasť na podujatiach teší dvojnásobne. Najskôr na múdre myšlienky, ktorými sú pretkané jeho prednášky a potom, keď to príležitosť dovolí, na jeho druhú podobu hudobníka – huslistu. Nikto nespočíta, koľko melódií už vykúzlili jeho husličky a koľko radosti priniesli. Želáme si len, aby zneli a rozdávali potešenie ešte veľmi dlho. Jubilantovi prajeme veľa zdravia, pohody a tvorivej energie, aby sa mu podarilo zrealizovať všetky začaté projekty a aj tie, ktoré nosí zatiaľ iba v hlave.

učebne pre exkurzie a školenia. Veľkým úspechom bolo rozšírenie úložnej kapacity depozitárov inštaláciou mobilných regálov.

Popri archívnej práci sa stíha venovať aj vedeckej práci. Jej publikačná činnosť, najmä v oblasti regionálnych dejín, je veľmi bohatá. Je spoluautorkou vyše tridsiatich monografií oravských miest a obcí a dobrovoľných požiarnych zborov na Orave. Spolupracovala na publikáciách Encyklopédia miest a obcí Slovenska, Lexikón erbov šľachty na Slovensku III. Oravská stolica, Rímsko-katolícka farnosť Rabča, Kubínske jarmoky, 75 rokov Gymnázia P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne a mnohých ďalších. Je autorkou desiatok odborných článkov v regionálnych novinách a štúdií v Zborníku Oravského múzea. So svojimi príspevkami vystúpila aj na niekoľkých odborných konferenciách

a odborné vedomosti a skúsenosti z 37-ročnej praxe využíva pri bohatej prednáškovej činnosti. V súčasnosti pracuje v rámci slovensko-poľského projektu s Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied v Bratislave na monografii „Orava v dejinách

Anna Untermayerová

Dlhoročná pracovníčka Štátneho archívu v Nitre Anka Untermayerová rodená Urbančoková sa narodila 7. apríla 1953 v Žihárči.

Do Štátneho archívu v Nitre nastúpila dňa 15. augusta 1974 a práca v archíve ju natolko zaujala, že sa prihlásila na nadstavbové štúdium na Strednej knižničnej škole v Bratislave, odbor archívniectvo, ktoré ukončila v roku 1978. Počas svojej dlhoročnej archivárskej práce sa podieľala na vypracovaní viacerých archívnych pomôcok, pričom ňou sprístupňované fondy boli naozaj

PhDr. Milena Ostrolucká

Ďalšou jubilatkou, pri ktorej mene sa nechce veriť, že je ňou v tomto roku, je riaditeľka Štátneho archívu v Košiciach PhDr. Milena Ostrolucká. Narodila sa 22. apríla 1953 vo Vsetíne. Po skončení stredoškolského štúdia v roku 1971 si zvolila štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, odbor dejepis – latinčina, ktoré v roku 1976 úspešne ukončila.

Dňa 16. októbra 1977 nastúpila ako odborná archivárka do Archívu mesta Košice a začala spracovávať fondy cechov a katalogizovať zbierky dokumentov rôznej proveniencie. V decembri 1990 zmenila pracovisko a začala pracovať v Štátnom oblastnom archíve v Košiciach, kde sa napokon 1. januára 2001 stala riaditeľkou.

Za jubilatkou dnes vidieť

a v súčasnosti“.

V roku 2003 bola za prácu ocenená pamätnou Križkovou medailou.

Pripájame sa ku gratulantom a želáme jej pevné zdravie, radosť v rodinnom kruhu, pohodu v práci a veľa síl do ďalšej publikačnej činnosti.

rôznorodé – zbierka matrík, slúžnovské úrady, župné fondy. Spolupracovala aj s Bibliografickým ústavom Matice Slovenskej v Martine pri vydávaní Slovenského bibliografického slovníka. Okrem vybavovania majetkovoprávnej agendy, genealogických rešerší, výpisov a odpisov z archívnych dokumentov vykonávala až do svojho odchodu do dôchodku funkciu vedúcej bádatelne. Vďaka hlbokej znalosti fondov svojho archívu bola skutočnou oporou pre mnohých bádateľov, ktorí na ňu doteraz s vďakou spomínajú.

obrovský kus práce. Okrem inventárov a katalógov k fondom, ktorých je autorkou, či spoluautorkou sa aj jej zásluhou podarilo v roku 2003 dokončiť rekonštrukciu ďalšej budovy pre archívne účely na Vodárenskej ulici.

Svoje vynikajúce znalosti z latinčiny i pedagogické schopnosti uplatnila pri vedení kurzu latinčiny pre archivárov východoslovenských okresných archívov v 90. rokoch a pôsobení na Strednej zdravotnej škole v Košiciach ako externá učiteľka latinčiny v rokoch 1992 – 2001. Od roku 2009 externe vyučuje latinskú terminológiu na Univerzite veterinárneho lekárstva a farmácie v Košiciach. V rokoch 1993 – 2008 bola členkou skupiny slovenských archivárov vykonávajúcich systematický výskum prameňov k dejinám Slovenska

a Slovákov vo Vatikáne. Ocenenie si zaslúži i jej dlhoročné členstvo, funkcionárska aktivita a prednášková činnosť v odborných spoločnostiach spojených s históriou.

Vedecké a publikačné ambície naša jubilatka zamerala najmä na dejiny košických remesiel a cechov, regionálne dejiny miest a obcí východného Slovenska i na analýzy archívnych fondov a dokumentov. V odborných periodikách

Mária Hajduová

Marika Hajduová sa narodila 13. mája 1953 v obci Borša v trebišovskom okrese. Aj keď jej prvé kroky po skončení strednej ekonomickej školy (1972) v Košiciach viedli do bývalých Vinárskych závodov v Slovenskom Novom Meste, od roku 1973 je jej život spätý s archívom. Patrí do generácie archivárov, ktorých životným krédom je vernosť. Tá určuje i jej vzťah k blízkemu okoliu – povolaniu, pracovisku a v neposlednom rade i Mestu Košice.

V rokoch 1973 – 1991 pracovala ako odborná archivárka v bývalom Okresnom archíve Košice-vidiek, kde vykonávala všetky druhy odborných archívnych činností a zároveň zabezpečovala ekonomické i materiálno-technické potreby archívu.

Od roku 1991 pracuje v Archíve mesta Košice. So „Sprievodcom“ v ruke poznávala dejiny archívu, dejiny fondov a čoraz podrobnejšie i bohatú históriu Košíc. Zároveň zabezpečovala náročnú agendu reštitúcií, likvidáciu podnikov a organizácií i ekonomickú agendu archívu. Jej doménou sa stala predarchívna starostlivosť, v ktorej naplno uplatňuje erudovanosť a bohatú prax. Je známa svojou nesmiernou ochotou poradiť a usmerniť v odborných záležitostiach hlavne v tejto oblasti archívnej činnosti.

a zborníkoch uverejnila samostatne i ako spoluautorka viacero štúdií a odborných článkov.

Jubilantka nie je len vynikajúcou archivárkou, ale aj zanietenou cestovateľkou a turistkou a šťastnou babičkou piatich vnúčat. Želáme kolegyni šťastie, pohodu v rodine a veľa úspechov na poli nášho archívniectva, v publikačnej činnosti i pri výchove nových adeptov latinčiny.

Vďaka nadobudnutým vedomostiam, znalosti fondov a organizačným schopnostiam bola Marika Hajduová po odchode JUDr. Jozefa Kirsta do dôchodku vymenovaná v júni 2011 za vedúcu archívu. Výsledkom jej neúnavného snaženia o propagáciu tejto najstaršej kultúrnej inštitúcie mesta a jeho nesmierného bohatstva sú Archívom mesta Košice organizované medzinárodné vedecké konferencie či archívne dni.

Vďaka nej vládne na pracovisku dobrá, priateľská atmosféra, ktorá je základom tvorivej práce každého kolektívu. Pod jej vedením začal archív digitalizovať najvzácnejšie stredoveké listiny, otvoril novú študovňu, vydal Informatívneho sprievodcu a zaviedol nové trendy v oblasti sprístupňovania fondov.

Veľkou zatiaľ nesplnenou túžbou jubilatky je zabezpečiť pre archív dôstojnú účelovú budovu a vybaviť pracovisko kvalitnou technikou. Veríme, že sa jej to, aj v tejto archívniectvu neprajnej dobe, napokon podarí.

Milá Marika, do ďalších rokov Ti okrem zdravia želáme, aby smiech, pohoda a optimizmus boli vždy Tvojou súčasťou.

Anna Kysacká

Kolegyňa zo Štátneho archívu v Martine oslávila svoje okrúhle životné jubileum 19. mája. Pochádza z obce Bystrička. V roku 1994 nastúpila do vtedajšieho Štátneho okresného archívu v Martine, so sídlom v Bystričke, kde pracuje až dodnes.

Ako archivárka sa venuje najmä spracovávaniu a sprístupňovaniu archívnych fondov, predovšetkým

fondom miestnych národných výborov, predarchívnej starostlivosti a taktiež archívnej knižnici, ktorú spracovala do aplikácie BACH.

Kolegovia si Annu Kysackú vážia pre jej obetavosť a ochotu vždy pomôcť, ale obdivujú aj jej vynikajúce kulinárske zručnosti, ktorými im vždy dokáže zdvihnúť náladu.

Jubileá v mesiaci jún sa nevyhli ani o niečo mladším kolegyniam a kolegovi. Dňa 2. júna oslavoval „abrahámoviny“ **PhDr. Oto Kočí** z Diplomatického archívu Ministerstva zahraničných vecí, 7. júna dosiahla túto životnú metú kolegyňa **Elena Galandová** zo Štátneho archívu v Nitre, pobočka Nitra a 13. júna uzavrela peletón oslávencov v 2. štvrtroku **PhDr. Daniela Pellová** zo Štátneho archívu v Prešove. Všetkým patria naše želania zdravia, radosti zo života a splnenie

všetkých plánov v pracovnom i súkromnom živote.

Za zaslanie podkladov ďakujeme Mgr. Eve Vrlákovvej z Dolného Kubína, Mgr. Jánovi Žuchovi z Martina, Mgr. Šarlote Drahošovej z Nitry, JUDr. Jozefovi Kirstovi z Košíc a PhDr. Františkovi Žifčákovi z Levoče.

Olga Kvasnicová
Štátny archív v Nitre, pobočka Topolčany

Spomíname

Nedožité osemdesiate narodeniny PhDr. Jána Milana Dubovského

Tohoročný začiatok júna poznamenalo množstvo rôznorodých pracovných povinností a aktivít (súvisiacich s končiacim sa polrokom) a navyše aj neskutočné premeny počasia, čo nás niekedy zamestnávalo tak intenzívne, že sme si občas ani neuvedomovali rýchly sled dní v kalendári. Takto nepozorovane prešiel i 7. jún. Onen dátum by však najmä v tomto roku nemal zostať nepovšimnutý – v tento deň sa totiž pred osemdesiatimi rokmi narodil archivár, historik, prekladateľ a pedagóg PhDr. Ján Milan Dubovský, spoluzakladateľ a čestný člen Spoločnosti slovenských archivárov. Určite neočakávate, milí čitatelia, že sa teraz rozpíšem o jeho dlhoročnom pôsobení v službách slovenského archívnictva alebo o jeho publikačných aktivitách – mnohí ste ho predsa osobne poznali a tí, ktorí toto šťastie nemali, sa s jeho menom už, bezpochyby, stretli – či už pri listovaní v starších ročníkoch Slovenskej archivistiky, Fóra archivárov, alebo na neho narazili v bibliografii slovenskej historiografie. Tento výnimočný človek, skutočná osobnosť (bez akejkoľvek idealizácie) sa veľmi často objavuje aj v spomienkach jeho súčasníkov, kolegov, priateľov a známych – a sú to vždy reminiscencie láskavé a milé, prežiarené jeho hlbokým humanizmom, láskou k blížnemu a obetavosťou (ktoré si osvojil z učenia a myšlienok uctievaného dona Bosca). Keď na neho spomíname, zabúdame, že už dlhší čas nie je medzi nami.

Na doktora Dubovského nikdy nezabudnem ani ja. Naše životné osudy sa viac ráz stretli a preťali. Obaja sme Dechtičania – doktor Dubovský sa síce narodil v Trnave, ale v tejto malokarpatskej obci vyrastal, no a ja som

sa zas tam narodil, ale potom som začal žiť v Trnave. Tieto na prvý pohľad zanedbateľné skutočnosti často zohrávali veľkú a dôležitú úlohu v našich dišputách a priateľských sporoch – keď mi už v nich niekedy dochádzali argumenty, prebíjal som všetko najvyšším tromfom – rodiskom! Ja som sa v Dechticiach predsa narodil a on bol len Trnavčan! Obdobnú výhodu som využíval aj pri debatách o archivárskych problémoch – stačilo sa len teatrálne spýtať, kto z nás dvoch archívnictvo vyštudoval! Samozrejme, už dávno viem, že sa nestačí niekde narodiť, aby ste získali právo na domicil alebo predikát, že po vyštudovaní odboru nie je nikto okamžite odborníkom – tým všetkým sa treba stať. Doktor Dubovský sa takto stal skutočným Dechtičanom a aj vynikajúcim archivárom.

Spoločné korene a aj profesia nás vzájomne zbližovali. Vždy budem spomínať na náš trojnásobný študijný pobyt vo Vatikánskom tajnom archíve, na potulky po slnkom rozpálenom Ríme a úporné večerné debaty pri víne. Žartovne sme sa oslovovali titulmi, ktoré Taliani tak radi pripájajú k menám – on bol ako šéf modranského archívu *direttore* (alebo aj *dottóre*) a ja som sa hrdil ako vysokoškolský učiteľ označením *professore*. Na Vatikán nevedel zabudnúť ani doktor Dubovský a vždy sa ma pri stretnutiach vypytoval, kedyže opäť pôjdeme spolu do Ríma.

Po mnoho rokov sme sa stretali aj vo výbore Spoločnosti slovenských archivárov – tu doktor Dubovský reprezentoval virtuálne konzervatívne krídlo, bol realistický, triezvo uvažoval a vždy vystupoval zmierlivo, hľadal konsenzus. Napriek svojej nespornej profesijnej i morálnej autorite si

neosoboval právo na posledné a rozhodné slovo, nenárokoval si na rešpekt – sám sa vždy hlásil k societe okresných archivárov, chápal problémy ich každodenného života, rozumel im a zasadzoval sa za ich riešenie. Vedel byť často aj tvrdohlavý a neústupčivý, čo ma občas v debatách a diskusiách úplne odzbrojovalo a často veru i dráždilo, ale dokázal si aj priznať omyl, uznať argument a ustúpiť. Ak však bolo treba pomôcť, urobil tak okamžite, bez veľkých slov a nehľadel na námahu a ani sa neváhal obetovať.

S doktorom Dubovským som sa stretával vždy rád. Mali sme vždy spolu

o čom rozprávať, na čo spomínať. Pri rozlúčke nikdy nezabudol po podaní ruky pripojiť svoj osobitý pozdrav a pranie (vyslovené v dechtickom dialekte): *Servus! A bud' kamarátsky!* Týchto pár slov mi ho vždy bude evokovať, predstavujú jeho nevyslovené krédo a nepriznanú devízu. Siedmeho júna 2013 by sa bol doktor Ján Milan Dubovský dožil osemdesiatky. *Direttore*, pozdravujem Vás, spomínam a usilujem sa *kamarátskym* byť!

Juraj Roháč
Katedra archívniectva a PVH FiF UK